

ANARCHIZMAS AR SOCIALIZMAS?

Šių laikų visuomeninio gyvenimo ašis yra klasių kova. O šios kovos eigoje kiekviena klasė vadovaujasi savo ideologija. Buržuazija turi savo ideologiją — tai vadinamasis **liberalizmas**. Turi savo ideologiją ir proletariatas — tai, kaip žinoma, yra **socializmas**.

Liberalizmo negalima laikyti kažkuo vientisu ir nedalomu: jis skaidosi į įvairias pakraipas, sutinkamai su įvairiais buržuazijos sluoksniais.

Nėra vientisas bei nedalomas ir socializmas: jame taip pat yra įvairių pakraipų.

Nesiimsime čia nagrinėti liberalizmo, — tai geriau atidėti kitam laikui. Norime supažindinti skaitytoją tikrai su socializmu ir jo srovėmis. mūsų nuomone, tai jums bus įdomiau.

Socializmas dalosi į tris svarbiausias sroves: **reformizmą, anarchizmą ir marksizmą**.

Reformizmas (Bernšteinas ir kt.), kuris socializmą laiko vien tolimu tikslu ir daugiau niekuo, reformizmas, kuris faktiškai neigia socialistinę revoliuciją ir mėgina įvesti socializmą taikiu keliu, reformizmas, kuris skelbia ne klasių kovą, o jų bendradarbiavimą, — šis reformizmas diena iš dienos irsta, diena iš dienos praranda bet kurias socializmo žymes, ir, mūsų nuomone, nagrinėti jo čia, šiuose straipsniuose, apibrėžiant socializmą, nėra jokio reikalo.

Visiškai kitas reikalas yra marksizmas ir anarchizmas: jie abudu dabartiniu metu yra pripažįstami socialistinėmis srovėmis, abu įnirtingai kovoja tarp savęs, abu jie stengiasi pavaizduoti save proletariato akyse tikrai socialistiniais mokslais, ir, žinoma, nagrinėti ir priešpastatyti juos vieną prieš antrą bus skaitytojui žymiai įdomiau.

Mes nepriklausome prie tų žmonių, kurie, paminėjus žodį „anarchizmas“, su panieka nusigręžia ir, numoję ranka, sako: „Ir norėk tu man juo užsiimti, net ir kalbėti apie jį neverta!“ Mes manome, kad tokia pigi „kritika“ yra ir netikusi, ir nenaudinga.

Mes nepriklausome ir prie tų žmonių, kurie ramina save tuo, kad anarchistai, girdi, „neturi masės ir dėl to jie nėra tokie jau pavojingi“. Svarbu ne tai, paskui ką šiandien eina didesnė ar mažesnė „masė“, — svarbu yra mokslo esmė. Jeigu anarchistų „mokslas“ išreiškia tiesą, tai jis, savaime suprantama, būtinai prasiskins sau kelią ir sutelks aplink save masę. O jeigu jis yra nepagrįstas ir pastatytas ant klaidingo pamato, tai jis ilgai neišlaikys ir pakibs ore. O anarchizmo nepagrįstumas turi būti įrodytas.

Kai kas mano, kad marksizmo ir anarchizmo principai esą vieni ir tie patys, kad tarp jų esą tik taktinių nesutarimų, tad, jų nuomone, šių dviejų srovių visiškai negalima esą priešpastatyti vienos prieš antrą.

Bet tai yra didelė klaida.

Mes manome, kad anarchistai yra tikri marksizmo priešai. Vadinasi, mes pripažįstame ir tai, kad su tikrais priešais reikia kovoti ir tikrą kovą. O dėl to reikalinga išnagrinėti anarchistų „mokslą“ nuo pradžios ligi pabaigos ir jį pagrindinai iš visų pusių apsvarstyti.

Reikalas tas, kad marksizmas ir anarchizmas yra pagrįsti visiškai skirtingais principais, nepaisant to, kad jie abu stoja į kovos areną su socialistine vėliava. Kertinis anarchizmo akmuo yra **asmenybė**, kurios išsivadavimas, jo nuomone, yra svarbiausia masės, kolektyvo išsivadavimo sąlyga. Anarchizmo nuomone, marės išsivadavimas negalimas tol, kol išsivaduos asmenybė, todėl jo lozungas yra: „Viskas asmenybei“. O marksizmo kertinis akmuo yra **masė**, kurios išsivadavimas, jo nuomone, yra svarbiausia asmenybės išsivadavimo sąlyga. Tai yra, marksizmo nuomone, asmenybės išsivadavimas negalimas tol, kol išsivaduos masė, todėl jo lozungas yra: „Viskas masei“.

Aišku, kad čia turime du principus, neigiančius vienas antrą, o ne vien tik taktinius nesutarimus.

Mūsų straipsnių tikslas — sugretinti šiuos du priešingus principus, palyginti tarp savęs marksizmą ir anarchizmą ir tuo pačiu nušviesti jų vertingumus ir trūkumus. Be to, laikome esant reikalinga čia pat supažindinti skaitytoją su straipsnių planu.

Pradėsime nuo marksizmo apibudinimo, pakeliui paliesime anarchistų pažiūras į marksizmą, o paskui pereisime prie paties anarchizmo kritikos. Būtent: išdėstysime dialektinį metodą, anarchistų pažiūras į šį metodą ir mūsų kritiką; materialistinę teoriją, anarchistų pažiūras ir mūsų kritiką (čia pat bus pasakyta apie socialistinę revoliuciją, socialistinę diktatūrą, programą-minimum ir aplanai apie taktiką); anarchistų filosofiją ir mūsų kritiką; anarchistų socializmą ir mūsų kritiką; anarchistų taktiką ir organizaciją — ir pabaigai pateiksime savo išvadas.

Mes pasistengsime įrodyti, kad anarchistai, kaip smulkių bendruomenių socializmo skelbėjai, nėra tikrieji socialistai.

Mes taip pat pasistengsime įrodyti, kad anarchistai, kadangi jie neigia proletariato diktatūrą, nėra ir tikrieji revoliucionieriai...

Taigi, eikime prie reikalo.

I. DIALEKTINIS METODAS

„Pasaulyje viskas juda... Kinta gyvenimas, auga gamybinės jėgos, irsta senieji santykiai.“ – K. Marksas

Marksizmas — tai ne vien socializmo teorija, tai — vientisinė pasaulėžiūra, filosofinė sistema, iš kurios savaime išplaukia Markso proletarinis socializmas. Ši filosofinė sistema vadinasi dialektinis materializmas.

Dėl to išdėstyti marksizmą — tai reiškia išdėstyti ir dialektinį materializmą.

Kodėl ši sistema vadinasi dialektinis materializmas?

Dėl to, kad jos **metodas** — dialektinis, o **teorija** — materialistinė.

Kas yra dialektinis metodas?

Yra sakoma, kad visuomeninis gyvenimas yra nepaliaujamo judėjimo ir vystymosi būvyje. Ir tai yra teisinga: gyvenimo negalima laikyti kažkuo nekintamu ir sustingusiu, jis niekad nesustoja viename lygyje, jis yra amžiname judėjime,

amžiname irimo ir kūrimosi procese. Dėl to gyvenime visados yra **nauja** ir **sena**, **kas** auga ir **kas miršta** revoliucinga ir kontrrevoliucinga.

Dialektinis metodas sako, kad gyvenimą reikia nagrinėti kaip tik tokį, koks jis yra tikrovėje. Matėme, kad gyvenimas yra nepaliaujamame judėjime, vadinasi, mes turime nagrinėti gyvenimą jo judėjime ir kelti klausimą: kur eina gyvenimas? Matome, kad gyvenimas teikia nuolatinio irimo ir kūrimosi vaizdą, vadinasi, mūsų pareiga — nagrinėti gyvenimą jo irime bei kūrimosi ir kelti klausimą: kas gyvenime irsta ir kas kuriasi?

Tai, kas gyvenime gimsta ir diena iš dienos auga, — yra nenugalima, sustabdyti joėjimo į priekį negalima. Tai yra, jei, pavyzdžiui, gyvenime gimsta proletariatas kaip klasė ir jis diena iš dienos auga, tai kad ir kažin kaip silpnas ir negausus jis būtų **šiandien**, galų gale jis vis dėlto nugalės. Kodėl? Dėl to, kad jis auga, stiprėja ir eina į priekį. Atvirkščiai, tai, **kas** gyvenime sensta ir eina į kapa, neišvengiamai turi pralaimėti, nors tatau **šiandien** būtų milžiniška jėga. Tai yra, jei, pavyzdžiui, buržuazija palaiptiui praranda pagrindą po kojomis ir kiekvieną dieną eina atgal, tai kad ir kažin kaip ji būtų stipri ir gausi šiandien, galų gale ji vis dėlto pralaimės. Kodėl? Ogi dėl to, kad ji kaip klasė irsta, silpsta, sensta ir darosi nebereikalinga našta gyvenime.

Iš čia ir yra kilęs garsusis dialektinis teiginys: visa tai, kas iš tikrųjų egzistuoja, t. y. visa tai, kas diena iš dienos auga, yra protinga, o visa tai, kas diena iš dienos irsta, yra neprotinga ir, vadinasi, neišvengs pralaimėjimo.

Pavyzdys. Aštuoniasdešimtaisiais pereinamojo šimtmečio metais Rusijos revoliucinės inteligentijos tarpe kilo didelis ginčas. Liaudininkai teigė, kad svarbiausioji jėga, kuri gali imtis „išvaduoti Rusiją“, — tai smulkioji kaimo ir miesto buržuazija. Kodėl? — klausdavo juos marksistai. Dėl to, sakydavo liaudininkai, kad smulkioji kaimo ir miesto buržuazija dabar sudaro daugumą ir, be to, ji yra neturtinga ir gyvena skurde,

Marksistai atsakydavo: teisingai, kad smulkioji kaimo ir miesto buržuazija dabar sudaro daugumą ir kad ji iš tikrųjų yra neturtinga, bet argi čia reikalo esmė? Smulkioji buržuazija jau seniai sudaro daugumą, bet ligi šiol ji be proletariato pagalbos jokios iniciatyvos kovoje dėl „laisvės“ nereiškė. O kodėl? Ogi dėl to, kad smulkioji buržuazija kaip klasė neauga, atvirkščiai, ji diena iš dienos irsta ir skyla į buržua ir proletarus. Iš antros pusės, suprantama, ir neturtas čia neturi lemiamos reikšmės: „driskiai“ yra neturtingesni už smulkiąją buržuaziją, bet niekas nepasakys, kad jie gali imtis „išvaduoti Rusiją“.

Kaip matote, reikalas yra ne tas, kuri klasė šiandien sudaro daugumą arba kuri klasė yra neturtingesnė, — o tas, kuri klasė stiprėja ir kuri irsta.

Ir kadangi proletariatas yra vienintelė klasė, kuri nepaliaujamai auga ir stiprėja, kuri varo j priekį visuomeninį gyvenimą ir telkia aplink save visus revoliucinius elementus, tai mūsų pareiga yra pripažinti jį svarbiausiąją jėgą šiuolaikiniame judėjime, stoti į jų eiles ir jo priešakinius siekimus padaryti savo siekimais.

Šitaip atsakydavo marksistai.

Matyti, marksistai į gyvenimą žiūrėjo dialektiškai, tuo tarpu liaudininkai samprotavo metafiziškai, — jie visuomeninį gyvenimą vaizduodavo sustingusį viename taške.

Šitaip žiūri dialektinis metodas į gyvenimo vystymąsi.

Bet yra judėjimas ir judėjimas. Buvo judėjimas visuomeniniame gyvenime „gruodžio dienomis“, kai proletariatas, ištiesęs nugara, užpuldinėjo ginklą sandėlius ir ėjo atakuoti reakcijos. Bet visuomeniniu judėjimu reikia pavadinti ir ankstyvesniųjų metų judėjimą, kai proletariatas „taikaus“ vystymosi sąlygomis apsiribodavo atskirais streikais ir smulkių profesinių sąjungų kūrimu.

Aišku, kad judėjimas turi įvairias formas.

Ir štai dialektinis metodas sako, kad judėjimas turi dvejopą formą: evoliucinę ir revoliucinę.

Judėjimas yra evoliucinis, kai progresyvieji elementai gaivališkai dirba toliau savo kasdienį darbą ir įneša j senąją santvarką smulkių, **kiekybinių**, pakeitimų.

Judėjimas yra revoliucinis, kai tie patys elementai susijungia, persisunkia vieningos idėjos ir metasi prieš priešą stovyklą, kad iš pagrindų sunaikintų senąją santvarką ir įneštų į gyvenimą **kokybinių** pakeitimų, įvestų naują santvarką.

Evoliucija paruošia revoliuciją ir sukuria jai dirvą, o revoliucija užbaigia evoliuciją ir padeda tolesniame jos darbe.

Tokie pat procesai vyksta ir gamtos gyvenime. Mokslo istorija rodo, kad dialektinis metodas yra tikrai mokslinis metodas: pradedant astronomija ir baigiant sociologija — visur pasitvirtina ta mintis, kad pasaulyje nėra nieko amžino, kad viskas kinta, viskas vystosi. Vadinasi, į viską gamtoje turi būti žiūrima judėjimo, vystymosi požiūriu. O tai reiškia, kad dialektikos dvasia persunkia visą šiuolaikinį mokslą.

O kai dėl judėjimo formų, kai dėl to, kad, pagal dialektiką, smulkūs, **kiekybiniai**, pasikeitimai galų gale atveda į didelius, **kokybinius**, pasikeitimus, — tai šis dėsnis lygiai galioja ir gamtos istorijoje. Mendelejevo „periodinė elementų sistema“ aiškiai rodo, kokią didelę reikšmę gamtos istorijoje turi kokybinių pasikeitimų atsiradimas iš kiekybinių pasikeitimų. Tą pat liudija biologijoje neolamarkizmo teorija, kuriai užleidžia vietą neodarvinizmas.

Mes nieko nekalbame apie kitus faktus, pakankamai pilnutinai nušviestus F. Engelso jo „Anti-Diuringe“.

Toks yra dialektinio metodo turinys.

* * *

Kaip žiūri į dialektinį metodą anarchistai?

Visiems yra žinoma, kad dialektinio metodo pranokėjas buvo Hegelis. Marksas šį metodą nuvalė ir pagerino. Aišku, ši aplinkybė yra žinoma ir anarchistams. Jie žino, kad Hegelis buvo konservatorius, ir štai, naudodamiesi proga, jie iš visų jėgų plūsta Hegelį, kaip „restauracijos“ šalininką, jie visomis išgalėmis „įrodinėja“, kad „Hegelis yra restauracijos filosofas... kad jis garbina biurokratinį konstitucionalizmą absoliutine jo forma, kad bendroji jo istorijos filosofijos idėja yra pajungta ir tarnauja restauracijos epochos filosofinei pakraipai“, ir taip toliau ir panašiai (žr. „Nobati“ Nr. 6. V. Cerkezišvilio straipsnis).

Tą pat „įrodinėja“ savo raštuose žinomas anarchistas Kropotkinas (žr., pavyzdžiui, jo „Mokslą ir anarchizmą“ rusų kalba).

Kropotkinui vienu balsu pritaria mūsų kropotkininkai, pradedant nuo Cerkezišvilio ligi pat S. G. (žr. „Nobati“ numerius).

Tiesa, dėl to niekas su jais nesiginčija, atvirksčiai, kiekvienas sutiks su tuo, kad Hegelis nebuvo revoliucionierius. Patys Marksas ir Engelsas pirmiau už visus savo „Kritinės kritikos kritikoje“ yra įrodę, kad istorinės Hegelio pažiūros iš pagrindų prieštarauja liaudies patvaldystei. Bet, nežiūrėdami to, anarchistai vis dėlto „įrodinėja“ ir laiko esant reikalinga kiekvieną dieną „įrodinėti“, kad Hegelis yra „restauracijos“ šalininkas. Kam jie tai daro? Tur būt, tam, kad visu tuo diskredituotų Hegelį ir duotų pajusti skaitytojui, jog „reakcionieriaus“ Hegelio ir metodas negali nebūti „šlykštus“ ir nemokšliškas.

Tokiu keliu anarchistai mano sugriausią dialektinį metodą.

Mes pareiškiame, kad tokiu keliu jie neįrodys nieko, išskiriant savo pačių nemokšiškumą. Paskalis ir Leibnecas nebuvo revoliucionieriai, bet jų atrastasis matematinis metodas dabar yra pripažintas moksliniu metodu. Majeris ir Helmholtzas nebuvo revoliucionieriai, bet jų atradimai fizikos srityje yra padėti mokslo pagrindan. Nebuvo revoliucionieriai taip pat Lamarkas ir Darvinas, bet jų evoliucinis metodas pastatė ant kojų biologijos mokslą... Kodėl gi negalima pripažinti to fakto, kad, nepaisant Hegelio konservatizmo, jam, Hegeliui, yra pavykę sukurti mokslinį metodą, vadinamą dialektiniu?

Ne, **šiuo keliu** anarchistai neįrodys nieko, išskiriant savo nemokšiškumą. Eikime toliau. Anarchistų nuomone, „dialektika — tai metafizika“, o kadangi jie „nori išlaisvinti mokslą nuo metafizikos, filosofiją nuo teologijos“, tai jie ir atmeta dialektinį metodą (žr. „Nobati“ Nr. Nr. 3 ir 9. Š. G. Zr. taip pat Kropotkino „Mokslas ir anarchizmas“)

Na, ir anarchistai! Kaip sakoma, „sveikam ligą įkalba“. Dialektika subrendo kovoje su metafizika, toje kovoje ji išigijo sau šlovę, o anarchistų nuomone išeina, kad-dialektika — tai metafizika!

Dialektika sako, kad pasaulyje nėra nieko amžino, pasaulyje viskas yra praeinama ir kintama, kinta gamta, kinta visuomenė, keičiasi įpročiai ir papročiai, keičiasi teisingumo sąvokos, keičiasi pati tiesa, — kaip tik dėl to dialektika ir žiūri į viską kritiškai, kaip tik dėl to ji ir neigia kartą visiems laikams nustatytą tiesą, vadinasi, ji neigia ir abstrakčius „dogminius teiginius, kuriuos, jei jie atrasti, belieka tik mintinai iškalti“ (žr. F. Engelsas, „Liudvigas Feuerbachas“).

O metafizika sako mums visai ką kita. Jai pasaulis yra kažkas amžina ir nekintama (žr. F. Engelsas, „Anti- Diuringas“), jis yra kartą ir visiems laikams kažkieno ar kažko nustatytas, — štai kodėl metafizikams visados ant liežuvio „amžinasis teisingumas“ ir „nekintamoji tiesa“.

Anarchistų „pranokėjas“ Prudonas yra sakęs, kad pasaulyje egzistuoja **kartą visiems laikams nustatytas nekintamas** teisingumas, kuris turi būti padėtas būsimosios visuomenės pagrindan. Ryšium su tuo Prudonas buvo vadinamas metafiziku. Marksas kovojo prieš Prudoną dialektinio metodo pagalba ir įrodinėjo, kad jeigu pasaulyje viskas kinta, tai turi kisti ir „teisingumas“, ir, vadinasi, „nekintamas teisingumas“ yra metafiziškas klaidėjimas (žr. **K. Marksas**, „Filosofijos skurdas“). O gruziniškieji metafiziko Prudono mokiniai mums teigia: „Markso dialektika — tai metafizika“!

Metafizika pripažįsta įvairias miglotas dogmas, kaip, pavyzdžiui, „nesuvokiama“, „daiktas savyje“, ir pagaliau pereina į tuščią teologiją. Priešingai Prudonui ir Spenserui Engelsas kovojo prieš šias dogmas dialektinio metodo pagalba (žr. „Liudvigas Feuerbachas“). O anarchistai — Prudono ir Spenserio

mokiniai — mums sako, kad Prudonas ir Spenseris esą mokslininkai, o Marksas ir Engelsas — metafizikai!

Viena iš dviejų: arba anarchistai apgaudinėja patys save, arba nežino ką kalba.

Šiaip ar taip, neabejotina yra tai, kad anarchistai painioja Hegelio **metafizinę** sistemą su jodialektiniu metodu.

Nėra ko ir kalbėti, kad Hegelio **filosofinė sistema**, besiremianti nekintama idėja, yra nuo pradžios **ligi pabaigos metafiziška**. Bet aišku taip pat ir tai, kad Hegelio **dialektinis metodas**, neigias bet kurią nekintamą idėją, yra nuo pradžios ligi pabaigos **moksliskas** ir **revoliucingas**.

Štai dėl ko Karlas Marksas, naikinamai sukritikavęs Hegelio metafizinę sistemą, tuo pačiu metu su pagyrimu atsiliepdavo apie jo dialektinį metodą, kuris, Markso žodžiais, „niekam nenusilenkia ir pačia savo esme yra kritinis ir revoliucinis“ (žr. „Kapitalas“, I t. Baigiamasis žodis).

Štai dėl ko Engelsas ižiūri didelį skirtumą tarp Hegelio metodo ir jo sistemos. „Žmogus, branginęs daugiausia Hegelio **sistemą**, galėjo būti gana konservatyvus kiekvienoje iš šių sričių. O tas, kas svarbiausiu dalyku laikė dialektinį **metodą**, galėjo ir politikoje ir religijoje priklausyti kraštutiniausiajai opozicijai“ (žr. „Liudvigas Feuerbachas“).

Anarchistai nemato šio skirtumo ir neapgalvotai teigia, kad „dialektika — tai metafizika“.

Eikime toliau. Anarchistai sako, kad dialektinis metodas — „įmantrybė“, „sofizmų metodas“, „logiškojo saltomortale“ (žr. „Nobati“ Nr. 8. Š. G.), „kurio pagalba vienodai lengvai įrodoma ir tiesa ir melas“ (žr. „Nobati“ Nr. 4. V. Čerkezišvilio straipsnis).

Taigi, anarchistų nuomone, dialektinis metodas vienodai įrodo tiesą ir melą.

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad anarchistų iškeltasis kaltinimas nėra be pagrindo. Pasiklausykite, pavyzdžiui, ką sako Engelsas apie metafizinio metodo pasekėją:

Jo kalba susideda iš „taip — taip, ne — ne; kas daugiau šito, tas nuo nelabojo“. Jam daiktas arba egzistuoja arba neegzistuoja, daiktas negali būti pats savimi ir tuo pačiu metu kuo nors kitu; teigiama ir neigiama absoliučiai pašalina vienas antrą. . .“ (žr. „Anti- Diuringas“. įvadas).

Kaip gi čia dabar! — karščiuojasi anarchistai. — Argi galima, kad vienas ir tas pats dalykas vienu ir tuo pačiu metu būtų ir geras ir blogas?! Juk tai „sofizmas“, „žodžių žaidimas“, juk tai reiškia, kad „jūs norite vienodai lengvai įrodyti tiesą ir melą“!..

Tačiau išsigalvokime į reikalo esmę.

Šiandien mes reikalaujame demokratinės respublikos. Ar mes galime pasakyti, kad demokratinė respublika yra visais atžvilgiais gera arba visais atžvilgiais bloga? Ne, negalime! Kodėl? Dėl to, kad demokratinė respublika yra gera tik iš vienos pusės, kai ji griaua feodalinę santvarką, bet užtat ji yra bloga iš antrosios pusės, kai ji stiprina buržuazinę santvarką. Dėl to mes ir sakome: kiek demokratinė respublika griaua feodalinę santvarką, tiek ji yra gera, — ir mes kovojame dėl jos, bet kiek ji stiprina buržuazinę santvarką, tiek ji yra bloga, — ir mes kovojame prieš ją.

Išeina, kad viena ir ta pati demokratinė respublika vienu ir tuo pačiu metu yra ir „gera“ ir „bloga“ — ir „taip“ ir „ne“.

Tą pat galima pasakyti apie aštuonių valandų darbo dieną, kuri vienu ir tuo pačiu laiku yra ir „gera“, kiek ji stiprina proletariata, ir...„bloga“, kiek ji sutvirtina sandomojo darbo sistema.

Kaip tik tokius **faktus** turėjo galvoje Engelsas, kai jis aukščiau pateiktais žodžiais apibūdino dialektinį metodą.

O anarchistai to nesuprato, ir visiškai aiški mintis jiems pasirodė esanti miglotas „sofizmas“.

Žinoma, anarchistų valia pastebėti šiuos **faktus** ar jų nepastebėti, jie net gali smėlio krante nepastebėti smėlio, — tai yra jų teisė. Bet kuo čia dėtas dialektinis metodas, kuris, skirtingai nuo anarchizmo, nežiūri į gyvenimą užmerktomis akimis, jaučia gyvenimo pulso mušimą ir stačiai sako: kadangi gyvenimas kinta ir yra judėjime, — bet kuris gyvenimo reiškinytis turi dvi tendencijas: teigiamą ir neigiamą, iš kurių pirmąją mes turime ginti, o antrąją atmesti.

Eikime dar toliau. Mūsų anarchistų nuomone, „dialektinis vystymasis yra katastrofiškas vystymasis, kuriuo iš pradžių visiškai sunaikinama praeitis, o paskui visiškai atskirai įtvirtinama ateitis... Kiuvjės kataklizmai buvo pagindomi nežinomų priežasčių, o Markso — Engelso katastrofos yra pagindomos dialektikos“ (žr. „Nobati“ Nr. 8. 5. G.).

O kitoje vietoje tas pats autorius rašo: „Marksizmas remiasi darvinizmu ir žiūri į jį nekritiškai“ (žr. „Nobati“ Nr. 6).

Atkreipkite dėmesį!

Kiuvjė neigia darvininę evoliuciją, jis pripažįsta vien kataklizmus, o kataklizmas yra **netikėtassprogimas**, „pagindomas **nežinomų** priežasčių“. Anarchistai sako, kad marksistai **prisijungia prie Kiuvjės** ir, vadinasi, **atmeta darvinizma**.

Darvinas neigia Kiuvjės kataklizmus, jis pripažįsta laipsnišką evoliuciją. Ir štai tie patys anarchistai sako, kad „marksizmas remiasi darvinizmu ir žiūri į jį nekritiškai“, t. y. marksistai neigia **Kiuvjės kataklizmus**.

Žodžiu sakant, anarchistai kaltina marksistus tuo kad jie prisijungia prie Kiuvjės, ir tuo pačiu metu prikiša jiems tai, kad jie prisijungia prie Darvino, bet ne prie Kiuvjės.

Štai ji — anarchija! Kaip sakoma: unteroficieriaus našlė pati save išsiplakė! Aišku, kad Š. G. iš aštuntojo „Nobati“ numerio pamiršo tai, ką yra pasakęs Š. G. iš šeštojo numerio.

Kuris iš jų yra teisus: aštuntasis ar šeštasis numeris?

Kreipkimės į faktus. Marksas sako:

„Tam tikroje savo išsivystymo pakopoje visuomenės materialinės gamybinės jėgos ima prieštarauti esamiems gamybiniams santykiams, arba — tai yra tik juridinė to išraiška — nuosavybės santykiams... Tuomet ateina socialinės revoliucijos epocha“. Bet „nė viena visuomeninė formacija nežlunga anksčiau, negu išsivysto visos gamybinės jėgos, kurioms ji duoda pakankamai erdvės...“ (žr. **K. Marksas**, „Dėl politinės ekonomijos kritikos“. Pratarė).

Jeigu šią Markso tezę pritaikysime šiuolaikiniam visuomeniniam gyvenimui, tai išeis, kad tarp šiuolaikinių gamybinių jėgų, kurios yra **visuomeninio** pobūdžio, ir produktų pasisavinimo formos, kuri yra **privatinio** pobūdžio, egzistuoja esminis

konfliktas, turįs pasibaigti socialistine revoliucija (žr. F. Engelsas, „Anti-Diuringas“. Trečiosios dalies antrasis skyrius).

Kaip matote, Markso ir Engelso nuomone, revoliuciją pagimdo ne Kiuvjės „nežinomos priežastys“, bet visiškai aiškios ir gyvenimiškos visuomeninės priežastys, vadinamos „gamybinių jėgų vystymusi“.

Kaip matote, Markso ir Engelso nuomone, revoliucija įvyksta tik tada, kai pakankamai subręsta gamybinės jėgos, bet ne netikėtai, kaip tatai manė Kiuvjė. Aišku, kad tarp Kiuvjės kataklizmo ir Markso dialektinio metodo nėra nieko bendro.

Iš antros pusės, darvinizmas atmets ne vien Kiuvjės kataklizmus, bet taip pat ir dialektiškai suprastą vystymąsi, apimantį revoliuciją, tuo tarpu kai dialektinio metodo požiūriu evoliucija ir revoliucija, kiekybiniai ir kokybiniai pasikeitimai, — tai dvi būtinos vieno ir to paties judėjimo formos.

Matyti, negalima teigti ir to, jog „marksizmas... nekritiškai žiūri į darvinizmą“. Išsina, kad „Nobati“ klysta abiem atvejais, tiek šeštajame, tiek ir aštuntajame numeryje.

Pagaliau, anarchistai prikaišioja mums tai, kad „dialektika. .. neduoda galimybės nei išeiti arba iššokti iš savęs, nei peršokti per save patį“ (žr. „Nobati“ Nr. 8. S. G.).

Štai šis dalykas, ponai anarchistai, yra gryna tiesa, čia jūs, gerbiamieji, esate visiškai teisūs: dialektinis metodas iš tikrųjų neduoda tokios galimybės. Bet kodėl neduoda? O dėl to, kad „iššokinėti iš savęs ir peršokinėti per save patį“ — tai laukinių ožkų darbas, o dialektinis metodas yra sukurtas žmonėms.

Štai kur paslaptis! ..

Tokios, aplanai imant, yra anarchistų pažiūros į dialektinį metodą.

Aišku, kad anarchistai nesuprato Markso ir Engelso dialektinio metodo, — jie yra išgalvoję savąją dialektiką ir kaip tik su ja taip negailestingai ir kaunasi.

O mums belieka tik juoktis, žiūrint į šį reginį, nes negalima nesijuokti, kai matai, kaip žmogus kovoja su savo paties fantazija, daužo savo paties prasimanymus ir tuo pačiu metu karštai įtikinėja, kad jis mušas priešininką.

II. MATERIALISTINĖ TEORIJA

„Ne žmonių sąmonė nulemia jų būti, bet, atvirkščiai, jų visuomeninė būtis nulemia jų sąmonę.“ – K. Marksas

Su dialektiniu metodu jau esame susipažinę.

Kas yra materialistinė teorija?

Viskas pasaulyje kinta, viskas gyvenime vystosi, bet **kaip** vyksta šis kitimas ir **kuriuo pavidalu** vyksta šis vystymasis?

Mes žinome, pavyzdžiui, kad žemė kitados buvo įkaitusi ugninė masė, paskui ji palaipsniui atvėso, paskui atsirado augalai ir gyvuliai, išsivysčius gyvulių pasauliui, sekė tam tikros beždžionių rūšies atsiradimas, ir paskui po viso to sekė žmogaus atsiradimas.

Taip, aplanai imant, vyko gamtos vystymasis.

Žinome taip pat ir tai, kad ir visuomeninis gyvenimas taip pat nestovėjo vienoje vietoje. Buvo laikas, kai žmonės gyveno pirmąsiais komunistiniais pagrindais; tuo metu jie savo egzistavimą palaikydavo pirmąsiais medžiokle, jie

bastėsi miškuose ir taip įsigydavo sau maisto. Atėjo laikas, kai pirmą kartą komunizmą pakeitė matriarchatas, — tuo metu žmonės tenkindavo savo reikmes daugiausia pirmą kartą žemdirbyste. Paskui matriarchatą pakeitė patriarchatas, kai žmonės savo egzistavimą palaikydavo daugiausia gyvulininkyste. Paskui patriarchatą pakeitė vergovinė santvarka, — tada žmonės savo egzistavimą palaikydavo palyginti labiau išvystyta žemdirbyste. Paskui vergovinę santvarką sekė baudžiava, o paskui po viso to sekė buržuazinė santvarka.

Taip, apskritai imant, vyko visuomeninio gyvenimo vystymasis.

Taip, visa tai yra žinoma... Bet **kaip** vyko tas vystymasis: ar sąmonė sukeldavo „gamtos“ ir „visuomenės“ vystymąsi, ar, atvirkščiai, „gamtos“ ir „visuomenės“ vystymasis sukeldavo sąmonės vystymąsi?

Šitaip kelia klausimą materialistinė teorija.

Kai kas sako, kad pirmiau už „gamtą“ ir „visuomeninį gyvenimą“ ėjusi pasaulio idėja, kuri paskui tapusi jų vystymosi pagrindu, taigi „gamtos“ ir „visuomeninio gyvenimo“ reiškinį vystymasis esąs, taip sakant, išorinė pasaulio idėjos vystymosi forma, paprasta jo išraiška.

Toks buvo, pavyzdžiui, mokslas **idealistų**, kurie ilgainiui suskilo į keletą srovių.

O kiti sako, kad pasaulyje iš pat pradžių egzistuojančios dvi viena antrą neigiančios jėgos — idėja ir materija, sąmonė ir būtis, ir kad, sutinkamai su tuo, reiškiniai taip pat dalasi į dvi eiles — idealinę ir materialinę, kurios neigiančios viena antrą ir kovojančios tarp savęs, taigi gamtos ir visuomenės vystymasis esąs nuolatinė kova tarp idealinių ir materialinių reiškinį.

Toks buvo, pavyzdžiui, mokslas **dualistų**, kurie ilgainiui, kaip ir idealistai, suskilo į keletą srovių.

Materialistinė teorija iš pagrindų neigia tiek dualizmą, tiek ir idealizmą.

Žinoma, pasaulyje egzistuoja idealiniai ir materialiniai reiškiniai, bet tatau visiškai nereikia, kad jie neigiam vieni antrus. Atvirkščiai, idealinė ir materialinė pusės yra dvi skirtingos vienos ir tos pačios gamtos ar visuomenės formos, jų negalima išivaizduoti vienos be antros, jos egzistuoja drauge, vystosi drauge, ir, vadinasi, mes neturime jokio pagrindo manyti, kad jos neigia viena antrą.

Tuo būdu, vadinamasis dualizmas pasirodo esąs nepagrįstas.

Vieninga ir nedaloma gamta, išreikšta dviem skirtingomis formomis — materialine ir idealine; vieningas ir nedalomas visuomeninis gyvenimas, išreikštas dviem skirtingomis formomis — materialine ir idealine, — štai kaip turime žiūrėti į gamtos ir visuomeninio gyvenimo vystymąsi.

Toks yra materialistinės teorijos monizmas.

Tuo pačiu metu materialistinė teorija neigia ir idealizmą.

Neteisinga yra toji mintis, kad idealinė pusė, ir apskritai sąmonė, savo vystymesi einanti pirmiau už materialinės pusės vystymąsi. Dar nebuvo gyvųjų būtybių, bet jau egzistavo vadinamoji išorinė, „negyvoji“ gamta. Pirmoji gyvoji būtybė neturėjo jokios sąmonės, ji teturėjo vien dirglumo savybę ir pirmąsias **jutimo** užuomazgas. Paskui gyvuliuose palaipsniui vystėsi jutimo sugebėjimas, pamažu pereidamas į **sąmonę**, sutinkamai su jų organizmo struktūros ir nervų sistemos vystymusi. Jeigu beždžionė būtų visados vaikščiojusi keturiomis, jeigu ji nebūtų ištiesusi nugaros, tai jos palikuonis — žmogus — negalėtų laisvai naudotis savo plaučiais ir balso stygomis ir, tuo būdu, negalėtų

naudotis kalba, o tai iš pagrindų būtų sulaikę jo sąmonės vystymąsi. Arba dar: jeigu beždžionė nebūtų atsistojusi ant užpakalinių kojų, tai jos palikuonis — žmogus — būtų buvęs priverstas visados vaikščioti keturiomis, žiūrėti žemyn ir iš ten semtis savo išpūdžius; jis neturėtų galimumo žiūrėti aukštyn ir aplink save ir, vadinasi, neturėtų galimumo suteikti savo smegenims daugiau išpūdžių, negu jų turi keturkojis gyvulys. Visa tai būtų pagrindinai sulaikę žmogaus sąmonės vystymąsi.

Išeina, kad sąmonei vystytis yra reikalinga tokia ar kitokia organizmo struktūra ir jo nervų sistemos išsivystymas.

Išeina, kad **pirmiau** už idealinės pusės vystymąsi, už sąmonės vystymąsi, **eina** materialinės pusės vystymasis, išorinių sąlygų vystymasis: iš pradžių pasikeičia išorinės sąlygos, iš pradžių pasikeičia materialinė pusė, o **paskiau** atitinkamai pasikeičia sąmonė, idealinė pusė.

Tuo būdu, gamtos vystymosi istorija iš pagrindų griaua vadinamąjį idealizmą.

Tą pat reikia pasakyti ir apie žmonių visuomenės vystymosi istoriją.

Istorija rodo, kad jeigu įvairiais laikais žmonės turėdavo skirtingas mintis ir norus, tai to priežastis yra tai, kad įvairiais laikais žmonės skirtingai kovojo su gamta savo reikmėms patenkinti, ir, sutinkamai su tuo, skirtingai susidėdavo ekonominiai jų santykiai. Buvo laikas, kai žmonės kovodavo su gamta bendrai, pirmąsiais komunistiniais pagrindais, tada ir jų nuosavybė buvo komunistinė, ir todėl jie tada beveik neskirdavo „mano“ ir „tavo“, jų sąmonė buvo komunistiška. Atėjo laikas, kai į gamybą įsiskverbė skyrimas „mano“ ir „tavo“, — tada ir nuosavybė ėgavo privatinę, individualistinę pobūdį, ir dėl to žmonių sąmonė persisunkė privatinės nuosavybės jausmo. Ateina laikas, dabartinis laikas, kai gamyba vėl ėgauna visuomeninę pobūdį, vadinasi, netrukus ir nuosavybė ėgaus visuomeninę pobūdį, — ir kaip tik dėl to žmonių sąmonė palaipsniui persisunkia socializmo.

Paprastas pavyzdys. Įsivaizduokite batsiuvi, kuris turėjo mažučiuokę dirbtuvėlę, bet neišlaikė konkurencijos su stambiaisiais savininkais, laikinai uždarė dirbtuvę ir, sakysime, parsisamdė į avalynės fabriką Tiflise Adelchanovui. Jis stojo dirbti į Adelchanovo fabriką, bet ne tam, kad virstų nuolatiniu samdomuoju darbininku, bet turėdamas tikslą susikaupti pinigų, susikrauti kapitaliuką, o paskui vėl atidaryti savo dirbtuvę. Kaip matote, šio batsiuvio padėtis yra jau proletarinė, bet jo sąmonė **kol kas dar** tebėra ne proletarinė, ji perdėm smulkiaburžuazinė. Kitaip sakant, smulkiaburžuazinė šio batsiuvio padėtis **jau** yra išnykusi, jos jau nebėra, bet smulkiaburžuazinė jo sąmonė **dar** tebėra neišnykusi, ji yra atsilikusi nuo faktinės jo padėties.

Aišku, kad ir čia, visuomeniniame gyvenime, iš pradžių pasikeičia išorinės sąlygos, iš pradžių pasikeičia žmonių padėtis, o paskui atitinkamai pasikeičia jų sąmonė.

Bet grįžkime prie mūsų batsiuvio. Kaip mes jau žinome, jis ketina susikaupti pinigų, o paskui atidaryti savo dirbtuvę. Dirba proletarizuotasis batsiuvis ir mato, kad susikaupti pinigų yra labai sunkus dalykas, nes uždarbio vos teuztenka net pragyvenimui. Be to, jis pastebi, kad ir atidaryti privatinę dirbtuvę nėra jau toks viliojantis dalykas: užmokestis už patalpą, klientų kaprizai, pinigų stoka, stambiųjų savininkų ^konkurencija ir panašios bėdos — štai kiek rūpesčių graužia privatinę

meistrą. Tuo tarpu proletaras yra palyginti laisvesnis nuo tokių rūpesčių, jam netrikdo ramybės nei klientas, nei užmokestis už patalpą, jis ryta ateina į fabriką, „kuo ramiausiai“ išeina vakare ir šeštadienį taip pat kuo ramiausiai dedasi į kišenę „uždarbį“. Čia kaip tik pirmą kartą ir pakerpami smulkiaburžuazinėms mūsų batsiuvio svajonėms sparnai, čia pirmą kartą ir užgimsta jo sieloje proletariniai siekimai.

Laikas eina, ir mūsų batsiuvys mato, kad pinigų neužtenka būtiniausiems reikalams, kad jam būtinai reikalingas darbo užmokesčio padidėjimas. Tuo pačiu metu jis pastebi, kad jo draugai kartais kalba apie kažkokias sąjungas ir streikus, čia kaip tik ir išsąmonina mūsų batsiuvys, kad savo padėčiai pagerinti reikia kovoti su savininkais, o ne atidarinti nuosavą dirbtuvę. Jis įstoja į sąjungą, įsijungia į streikų judėjimą ir netrukus prisideda prie socialistinių idėjų...

Tuo būdu, pasikeitus batsiuvio materialinei padėčiai, galų gale pasikeitė ir jo sąmonė: iš pradžių pasikeitė jo materialinė padėtis, o paskiau, praslinkus kuriam laikui, atitinkamai pasikeitė ir jo sąmonė.

Tą pat reikia pasakyti apie klases ir apie visuomenę ištiesai.

Visuomeniniame gyvenime taip pat iš pradžių pasikeičia išorinės sąlygos, iš pradžių pasikeičia materialinės sąlygos, o paskiau, sutinkamai su tuo, pasikeičia ir žmonių mąstymas, jų įpročiai, papročiai, jų pasaulėžiūra.

Dėl to Marksas sako:

„Ne žmonių sąmonė nulemia jų būtį, bet, atvirkščiai, jų visuomeninė būtis nulemia jų sąmonę“.

Jeigu materialinę pusę, išorines sąlygas, būtį ir kitus panašius reiškinius pavadinysime turiniu, tada idealinę pusę, sąmonę ir kitus panašius reiškinius galime pavadinti forma. Iš čia yra kilęs žinomas materialistinis teiginys: vystymosi procese turinys eina pirmiau už formą, forma atsilieka nuo turinio.

Ir kadangi, Markso nuomone, ekonominis vystymasis yra visuomeninio gyvenimo „materialinis pagrindas“, jo **turinys**, o juridinis-politinis ir religinis-filosofinis vystymasis yra to turinio „ideologinė forma“, jo „antstatas“, — tai Marksas daro išvadą: „Ekonominiam pagrindui pasikeitus, **greičiau ar lėčiau** vyksta perversmas visame milžiniškame antstate“.

Žinoma, tatau visiškai nereiškia, kad, girdi, Markso nuomone, galimas turinys be formos, kaip tai pasivaizdavo S. G. (žr. „Nobati“ Nr. 1. „Monizmo kritika“). Turinys be formos yra negalimas, bet reikalas tas, kad ta ar kita forma, dėl jos atsilikimo nuo savo turinio, niekada **pilnutinai** neatitinka to turinio, ir, tuo būdu, naujasis turinys yra „priverstas“ laikinai išvilkti į senąją formą, o tai sukelia tarp jų konfliktą. Dabartiniu metu, pavyzdžiui, **visuomeninio** gamybos turinio neatitinka gamybos produktų pasisavinimo forma, kuri yra privatinio pobūdžio, ir kaip tik šiuo pagrindu vyksta šiuolaikinis socialinis „konfliktas“.

Iš antros pusės, ta mintis, kad sąmonė yra būties forma, visiškai nereiškia, kad sąmonė iš savo prigimties esanti ta pati materija. Taip galvojo tik vulgariji materialistai (pavyzdžiui, Biuchneris ir Molešotas), kurių teorijos iš pagrindų prieštarauja Markso materializmui ir kuriuos teisingai išjuokė Engelsas savo „Liudvige Feuerbache“. Pagal Markso materializmą, sąmonė ir būtis, idėja ir materija — tai dvi „skirtingos formos vieno ir to paties reiškimo, kuris, apleičiant kalbant, yra vadinamas gamta ar visuomene. Vadinasi, jos ir neneigia viena antros

ir tuo pačiu metu nėra vienas ir tas pats reiškiny. Reikalas tik tas, kad gamtos ir visuomenės vystymesi pirmiau už sąmonę, t. y. pirmiau už tai, kas darosi mūsų galvoje, eina atitinkamas materialinis pasikeitimas, t. y. tai, kas darosi už mūsų ribų, — paskui tą ar kitą materialinį pasikeitimą anksčiau ar vėliau neišvengiamai paseks atitinkamas idealinis pasikeitimas.

Puiku, pasakys mums, galbūt, tai ir teisinga gamtos ir visuomenės istorijos atžvilgiu. Bet kuriuo būdu gimsta mūsų galvoje dabartiniu metu skirtingi vaizdiniai ir idėjos? Ar egzistuoja tikrovėje vadinamosios išorinės sąlygos, ar teegzistuoja vien mūsų vaizdiniai apie šias išorines sąlygas? Ir jeigu egzistuoja išorinės sąlygos, tai kokių mastu galima jas suvokti ir pažinti?

Šiuo reikalu materialistinė teorija sako, kad mūsų vaizdiniai, mūsų „aš“ egzistuoja tik tiek, kiek egzistuoja išorinės sąlygos, sukeliančios išpūdžius mūsų sąmonėje „aš“. Kas neapgalvotai sako, kad neegzistuoja nieko, išskiriant mūsų vaizdinius, tas yra priverstas neigti bet kurias išorines sąlygas ir, vadinasi, neigti kitų žmonių egzistavimą, tardamas egzistuojant tik savąjį „aš“, o tai yra absurdiška ir iš pašaknų prieštarauja mokslo pagrindams.

Aišku, kad išorinės sąlygos iš tikrųjų egzistuoja, tos sąlygos egzistavo ligi mūsų ir egzistuos po mūsų, ir jas suvokti ir pažinti galima tuo lengviau, juo dažniau ir stipriau jos veiks mūsų sąmonę.

Kai dėl to, kuriuo būdu gimsta **dabartiniu metu** mūsų galvoje skirtingi vaizdiniai ir idėjos, tai turime pastebėti, kad čia trumpai kartojasi tas pat, kas vyksta gamtos **ir** visuomenės istorijoje. Ir šiuo atveju daiktas, esąs už mūsų ribų, eina pirmiau už mūsų vaizdinį apie tą daiktą, ir šiuo atveju mūsų vaizdinys, forma, atsilieka nuo daikto — nuo savo turinio. Jei aš žiūriu į medį ir jį matau, — tatau tereiškia vien tai, kad dar pirma to, kai mano galvoje gimė vaizdinys apie medį, egzistavo pats medis, kuris sukėlė man atitinkamą vaizdinį...¹

Jei iš pradžių pasikeičia ekonominės sąlygos, o paskui atitinkamai pasikeičia žmonių sąmonė, tai aišku, kad to ar kito idealo pagrindimo turime ieškoti ne žmonių smegenyse, ne jų fantazijoje, bet jų ekonominių sąlygų vystymesi. Geras ir priimtinas yra tik tas idealas, kuris yra sukurtas remiantis ekonominių sąlygų išstudijavimu. Netinkami ir nepriimtini visi tie idealai, kurie nesiskaito su ekonominėmis sąlygomis, nesiremia jų vystymusi.

Tokia yra pirmoji praktinė materialistinės teorijos išvada.

Jeigu žmonių sąmonę, jų įpročius ir papročius nulemia išorinės sąlygos, jeigu juridinių ir politinių formų netinkamumas paremtas ekonominiu turiniu, tai aišku, kad mes turime padėti pagrindinai pertvarkyti ekonominius santykius, kad drauge su jais iš pagrindų pasikeistų liaudies įpročiai bei papročiai ir jos politinė santvarka.

Štai ką sako apie tai Karlas Marksas:

„Nereikia didelio sąmojingumo, norint išžiūrėti ryšį tarp materializmo mokslo... ir socializmo. Jei žmogus visas savo žinias, pojūčius ir kt. semiasi iš juslinio pasaulio... tai reikia, vadinasi, taip sutvarkyti aplinkinį pasaulį, kad žmogus

---

¹ Tatai visiškai neprieštarauja tai minčiai, kad tarp formos ir turinio yra konfliktas. Reikalas tas, kad konfliktas yra ne tarp turinio ir formos apilai, bet tarp senosios formos ir naujojo turinio, kuris ieško naujos formos ir siekia jos. Toks trumpai yra Markso materialistinės teorijos turinys. Nesunku suprasti, kokią reikšmę turi turėti materialistinė teorija praktiškai žmonių veiklai.

pažintų jame tai, kas yra tikrai žmogiška, kad jis jame įprastų ugdyti savyje žmogiškasias savybes... Jeigu žmogus nelaisvas materialistine prasme, t. y. jeigu jis laisvas ne dėl neigiamosios jėgos vengti to ar kito, bet dėl teigiamosios jėgos reikšti savo tikrąją individualybę, tai reikia ne bausti atskirų asmenų nusikaltimus, bet panaikinti antisocialinius nusikaltimo šaltinius... Jeigu žmogaus būdas sukuriamas aplinkybių, tai, vadinasi, reikia aplinkybes padaryti žmoniškas“ (žr. „Liudvigas Feuerbachas“, priedas „K. Marksas apie prancūzų XVIII amžiaus materializmą“).

Tokia yra antroji praktinė materialistinės teorijos išvada.

* * *

Kaip anarchistai žiūri į Markso ir Engelso materialistinę teoriją?

Jeigu dialektinis metodas savo pradžia gauna iš Hegelio, tai materialistinė teorija yra Feuerbacho materializmo išvystymas. Tai yra gerai žinoma anarchistams, ir jie mėgina išnaudoti Hegelio ir Feuerbacho trūkumus Markso ir Engelso dialektiniam materializmui apjuodinti. Hegelio ir dialektinio metodo atžvilgiu mes jau esame nurodę, kad tokie anarchistų gudravimai negali įrodyti nieko, išskiriant jų pačių nemokšišumą. Tą pat reikia pasakyti ir dėl jų užsipuolimų prieš Feuerbachą ir prieš materialistinę teoriją.

Štai, pavyzdžiui, anarchistai su dideliu aplombu sako mums, kad „Feuerbachas buvo panteistas...“, kad jis „sudievinio žmogų...“ (žr. „Nobati“ Nr. 7. D. Delendis), kad, „Feuerbacho nuomone, žmogus yra tai, ką jis valgo...“, kad iš čia Marksas, esą, padaręs tokią išvadą: „Vadinasi, svarbiausias ir pirmiausias dalykas yra ekonominė padėtis...“ (žr. „Nobati“ Nr. 6. Š. G.).

Tiesa, Feuerbacho panteizmu, jo sudievinimu žmogaus ir kitomis panašiomis jo klaidomis niekas neabejoja. Atvirksčiai, Marksas ir Engelsas pirmieji iškėlė Feuerbacho klaidas. Bet anarchistai, vis dėlto, laiko esant reikalinga iš naujo „demaskuoti“ jau demaskuotą klaidą. Kodėl? Tur būt, dėl to, kad, plūsdami Feuerbachą, netiesiogiai nori apjuodinti Markso ir Engelso materialistinę teoriją. Žinoma, jeigu mes bešališkai pažiūrėsime į dalyką, tai tikriausiai rasime, kad Feuerbacho moksle greta neteisingų minčių buvo ir teisingų, lygiai taip pat, kaip tai yra atsitikę istorijoje su daugeliu mokslininkų. Bet anarchistai vis dėlto ir toliau „demaskuoja“...

Dar kartą pareiškiame, kad panašiais gudravimais jie neįrodys nieko, išskiriant savo pačių nemokšišumą.

Įdomu, kad (kaip tai pamatysime žemiau) anarchistai įsimanė kritikuoti materialistinę teoriją iš to, ką 1 nugirdo, visiškai nesusipažinę su ja. Dėl to jie dažnai vienas kitam prieštarauja ir vienas kitą griauna, o tai, žinoma, mūsų „kritikus“ stato į juokingą padėtį. Štai, pavyzdžiui, jei pasiklausysime pono Čerkezišvilio, tai pasirodo, kad Marksas ir Engelsas monistinio materializmo neapkenė, kad jų materializmas buvęs vulgariškas, o ne monistinis:

„Tas didysis natūralistų mokslas su jo evoliucijos sistema, transformizmu ir monistiniu materializmu, kurio **taip didžiai neapkenčia Engelsas...** vengė dialektikos“ ir t. t. (žr. „Nobati“ Nr. V. Cerkezišvilis).

Išeina, kad gamtos mokslų materializmas, kuriam pritaria Cerkezišvilis ir kurio „neapkentė“ Engelsas, buvęs monistinis materializmas, ir, **vadinasi**, jis

nusipelno pritarimo, o Markso ir Engelso materializmas nesąs monistinis ir, suprantama, nenusipelno pripažinimo.

O kitas anarchistas sako, kad Markso ir Engelso materializmas yra monistinis, o dėl to ir nusipelno atmetimo.

„Istorinė Markso koncepcija yra Hegelio atavizmas. Absoliutinio objektyvizmo monistinis materializmas aplamai ir Markso ekonominis monizmas, atskirai paėmus, yra negalimi gamtoje ir klaidingi teorijoje... Monistinis materializmas yra blogai pridengtas dualizmas ir kompromisas tarp metafizikos ir mokslo...“ (žr. „Nobati“ Nr. 6. Š. G.).

Išeina, kad monistinis materializmas yra nepriimtinas, Marksas ir Engelsas ne neapkenčia jo, bet, atvirksčiai, patys yra monistiniai materialistai, ir dėl to monistinį materializmą reikia atmesti.

Kas į tvorą, kas į mieta! Imk ir susigaudyk, kas sako tiesą: pirmasis ar antrasis! Patys tebėra dar nesusikalbėję tarp savęs dėl Markso materializmo vertingųjų ypatybių ar trūkumų, patys tebėra dar nesupratę, ar jis yra monistinis, ar ne, patys dar tebėra nesusigaudę, kas yra priimtinau: vulgarinis ar monistinis materializmas, — o jau apkurtina mus savo pasigyrimais: mes, girdi, sutriuškinome marksizmą!

Taip, taip, jei ir ateityje pas ponus anarchistus vienas taip uoliai triuškins kito pažiūras, tai, nėra ko ir bekalbėti, ateitis priklausys anarchistams...

Ne mažiau yra juokingas ir tas faktas, kad kai kurie „garsūs“ anarchistai, nežiūrint savo „garsumo“, dar nėra susipažinę su įvairiomis pakraipomis moksle. Jie, pasirodo, nežino, kad moksle esama įvairių materializmo rūšių, kad tarp jų esama didelių skirtumų: yra, pavyzdžiui, vulgarinis materializmas, neigias idealinės pusės reikšmę ir jos poveikį materialinei pusei, bet yra ir vadinamasis monistinis materializmas — Markso materialistinė teorija, — kuris moksliskai nagrinėja idealinės ir materialinės pusių savitarpio santykį. O anarchistai **painioja** šias skirtingas materializmo rūšis, nemato net aiškių skirtumų tarp jų ir tuo pat metu su dideliu aplombu pareiškia: mes atkuriamo mokslą!

Štai, pavyzdžiui, P. Kropotkinas savo „filosofiniuose“ kūriniuose išdidžiai pareiškia, kad komunistinis anarchizmas remiasi „šiuolaikine materialistine filosofija“, tačiau jis nė vienu žodžiu nepaaiškina, kuria gi „materialistine filosofija“ remiasi komunistinis anarchizmas: vulgarine, monistine ar kuria nors kita. Jis, matyti, nežino, kad tarp įvairių materializmo srovių esama esminio prieštaravimo, jis nesupranta, kad painioti šias sroves vieną su kita — reiškia ne „atkurti mokslą“, o rodyti tikrą nemokšišumą (žr. Kropotkinas, „Mokslas ir anarchizmas“, taip pat „Anarchija ir jos filosofija“).

Tą pat reikia pasakyti ir apie gruziniškuosius Kropotkino mokinius. Pasiklausykite: „Engelso nuomone, taip pat ir Kautskio nuomone, Marksas padarė žmonijai didelę paslaugą tuo, kad jis...“, tarp kitko, surado „materialistinę koncepciją. Ar tai tiesa? Nemanome, nes žinome... kad visi istorikai, mokslininkai ir filosofai, kurie laikosi tos pažiūros, jog visuomeniniam mechanizmui suteikiančios judėjimą geografinės, klimatinės-telurinės, kosminės, antropologinės ir biologinės sąlygos, — **visi jie yra materialistai**“ (žr. „Nobati“ Nr. 2).

Išeina, kad tarp **Aristotelio ir Holbacho „materializmo“** arba tarp Markso ir Molešoto „materializmo“ **nesama jokio skirtumo! Štai tau kritika!** Ir štai

žmonės, **turi** tokių žinių, įsimanė atnaujinti mokslą! Ne be reikalo yra sakoma: „Vargas, jei pyragus ims kepti batsiuovys!..“

Toliau. Mūsų „garsieji“ anarchistai kažkur nugirdo, kad Markso materializmas — tai „pilvo teorija“, ir prikaišioja mums, marksistams:

„Feuerbacho nuomone, žmogus yra tai, ką **jis** valgo. **Ši** formulė magiškai paveikė Marksą ir Engelsą“, **ir** dėl **to** Marksas padaręs tą išvadą, kad „svarbiausias ir pirmiausias dalykas yra ekonominė padėtis, gamybiniai santykiai...“ Paskui anarchistai filosofiškai pamoko mus: „Pasakyti, kad **vienintelė** priemonė šiam tikslui (visuomeniniam gyvenimui) **yra valgymas** ir ekonominė **gamyba, būtu** klaida... Jeigu svarbiausia, monistiškai, **valgymas** ir ekonominė padėtis **nulemtų ideologija**, — tai kai kurie édrūnai būtu genijai“ (žr. „Nobati“ Nr. 6. Š. G.).

Štai kaip lengva, pasirodo, sugriauti Markso ir Engelso materializmą. Užtenka nugirsti iš kokios nors instituto auklėtinės gatvės plepalų Markso ir Engelso adresu, užtenka tuos gatvės plepalus su filosofišku aplombu pakartoti kokio nors „Nobati“ puslapiuose, kad išsyk nusipelnytum marksizmo „kritiko“ šlovę!

Bet pasakykite, ponai: kur, kada, kurioje planetoje ir koks Marksas yra pasakęs, kad „**valgymas nulemia ideologija**“? Kodėl jūs savo pareiškimui patvirtinti nepateikėte nė vieno posakio, nė vieno žodžio iš Markso raštų? Tiesa, Marksas yra sakęs, kad žmonių ekonominė padėtis nulemia jų sąmonę, jų ideologiją, bet kas jums sakė, kad valgymas ir ekonominė padėtis yra viena ir tas pat? Nejaugi jūs nežinote, kad fiziologinis reiškiny, koku yra, pavyzdžiui, valgymas, iš esmės skiriasi nuo sociologinio reiškiny, koku yra, pavyzdžiui, žmonių ekonominė padėtis? Painioti tarp savęs šiuos du skirtingus reiškinius yra dovanotina, sakysime, kokiai nors instituto auklėtinei, bet kaip galėjo atsitikti, kad jūs, „socialdemokratijos triuškingotajai“, „mokslo atkūrėjai“, taip nerūpestingai kartojate instituto auklėtinių klaidą?

Bet ir kaip tai valgymas gali nulemti visuomeninę ideologiją? Nagi, įsigalvokite į savo pačių žodžius: valgymas, valgymo forma nekinta, ir senovėje žmonės taip pat valgė, kramtė ir virškino maistą, kaip ir dabar, o ideologija visą laiką kinta. Antikinė, feodalinė, buržuazinė, proletarinė — štai, tarp kitko, kurių formų yra ideologija. Ar įmanoma, kad tai, kas nekinta, nulemtų tai, kas visą laiką kinta?

Eikime toliau. Anarchistų nuomone, Markso materializmas „yra tas pats paralelizmas...“ Arba dar: „monistinis materializmas yra blogai pridengtas dualizmas ir . kompromisas tarp metafizikos ir mokslo...“ „Marksas įkrinta į dualizmą dėl to, kad jis gamybinius santykius vaizduoja kaip materialybę, o žmogaus siekimus ir valią — **kaip iliuziją ir utopiją**, kuri **neturi reikšmės**, nors ir egzistuoja“ (žr. „Nobati“ Nr. 6. S. G.).

Pirma, Markso monistinis materializmas neturi nieko bendro su beprasmišku paralelizmu. Šio materializmo požiūriu, materialinė pusė, turinys, būtinai **eina pirmiau** už idealinę pusę, formą. O paralelizmas atmeta šią pažiūrą ir ryžtingai pareiškia, kad nei materialinė, nei idealinė pusė **neina pirmiau** viena už antrą, kad abi jos vystosi drauge, lygiagrečiai.

Antra, kad jei net iš tikrųjų „Marksas gamybinius santykius vaizduotų kaip materialybę, o žmogaus siekimus ir valią kaip iliuziją ir utopiją, neturinčią reikšmės“, — argi tai reiškia, kad Marksas yra dualistas? Dualistas, kaip yra žinoma, priskiria **lygia** reikšmę idealinei ir materialinei pusėms kaip dviem

priešingiems principams. Bet jeigu, jūsų žodžiais, Marksas aukščiau stato materialinę pusę ir, atvirksčiai, neteikia reikšmės idealinei pusei kaip „utopijai“, tai tada iš kur gi jūs, ponai „kritikai“, išmeškeriojote Markso dualizmą?

Trečia, koks gali būti ryšys tarp materialistinio monizmo ir dualizmo, kai ir vaikas žino, kad monizmas remiasi **vienu principu** — gamta arba būtimi, turinčia materialinę ir idealinę formas, tuo tarpu kai dualizmas remiasi **dviem principais** — materialiniu ir idealiniu, kurie, pagal dualizmą, neigia vienas antrą?

Ketvirta, kada gi Marksas „vaizdavo žmogaus siekimus ir valią kaip utopiją ir iliuziją“? Tiesa, Marksas „žmogaus siekimus ir valią“ aiškino ekonominiu vystymusi, ir kada kai kurių kabinetinių žmonių siekimai neatitikdavo ekonominių aplinkybių, jis vadindavo juos utopiškais. Bet argi tai reiškia, kad, Markso nuomone, žmogaus siekimai apamai yra utopiški? Nejaugi ir tai reikalinga paaiškinimų? Nejaugi jūs nesate skaitę Markso žodžių: **„Žmonija visuomet tesiima sau tik tokius uždavinius, kuriuos ji gali išspręsti“** (žr. pratarbę veikalui „Dėl politinės ekonomijos kritikos“), t. y., apamai kalbant, žmonija nesiekia utopiškų tikslų. Aišku, kad mūsų „kritikas“ arba nesupranta to, apie ką jis kalba, arba tyčia iškraipo faktus.

Penkta, kas jums sakė, kad, girdi, Markso ir Engelso nuomone, „žmogaus siekimai ir valia neturi reikšmės“? Kodėl jūs nenurodote, kur jie apie tai kalba? Argi „Liuji Bonaparto briumero aštuonioliktojoje“, „Klasių kovoje Prancūzijoje“, „Pilietiniame kare Prancūzijoje“ ir kitose panašiose brošiūrose Marksas nekalba apie „siekimų ir valios“ reikšmę? Kodėl gi tada Marksas stengėsi socialistine dvasia vystyti proletarų „valią ir siekimus“, kam jis varė tarp jų propaganda, jeigu jis neteikė reikšmės „siekimams ir valiai“? Arba, apie ką kalba Engelsas žinomuosiuose savo 1891—94 metų straipsniuose, jei ne apie „valios ir siekimų reikšmę“? Tiesa, Markso nuomone, žmonių „valia ir siekimai“ savo turinį semia iš ekonominės padėties, bet argi tai reiškia, kad jie patys nedaro jokios įtakos ekonominių santykių vystymuisi? Nejaugi anarchistams taip sunku suprasti tokią paprastą mintį?

Dar vienas ponų anarchistų „kaltinimas“: „negalima įsivaizduoti formos be turinio...“, dėl to negalima sakyti, kad „forma seka paskui turinį (atsilieka nuo turinio. K.) ...jie „egzistuoja greta“... Priešingu atveju monizmas yra absurdas“ (žr. „Nobati“ Nr. 1. Š. G.).

Vėl mūsų „mokslininkas“ truputį susipainiojo. Kad turinys neįmanomas be formos, — tai teisinga. Bet teisinga taip pat ir tai, kad esamoji forma niekada pilnutinai neatitinka esamojo turinio: pirmoji atsilieka nuo antrojo, naujasis turinys tam tikru laipsniu visada yra įvilktas į senąją formą, dėl to tarp senosios formos ir naujojo turinio visada yra konfliktas. Kaip tik šiuo pagrindu vyksta revoliucijos, ir tuo, tarp kitko, pasireiškia revoliucinė Markso materializmo dvasia. O „garsieji“ anarchistai šito nesuprato, ir tuo, suprantama, kalti jie patys, o ne materialistinė teorija.

Tokios yra anarchistų pažiūros į Markso ir Engelso materialistinę teoriją, jei tik apamai jas galima pavadinti pažiūromis.

III. PROLETARINIS SOCIALIZMAS

Mes dabar esame susipažinę su teoriniu Markso mokslu: esame susipažinę su jo metodu, esame susipažinę taip pat ir su jo teorija.

Kurias praktines išvadas mes turime padaryti iš šio mokslo?

Kuris yra ryšys tarp dialektinio materializmo ir proletarinio socializmo?

Dialektinis metodas sako, kad tiktai toji klasė tegali būti ligi pabaigos pažangi, tiktai toji klasė tegali sudaužyti vergovės jungą, kuri diena iš dienos auga, visados eina į priekį ir nenuilstamai kovoja dėl geresnės ateities. Mes matome, kad vienintelė klasė, kuri nenukrypstamai auga, visados eina į priekį ir kovoja dėl ateities, — tai miesto ir kaimo proletariatas. Vadinasi, mes turime tarnauti proletariatui ir į jį dėti savo viltis.

Tokia yra pirmoji praktinė išvada iš Markso teorinio moksle.

Bet tarnavimas tarnavimui nelygu. Proletariatui „tarnauja“ ir Bernšteinas, kai jis skelbia jam užmiršti apie socializmą. Proletariatui „tarnauja“ ir Kropotkinas, kai jis siūlo jam išsiskaidžiusi, neturintį plačios pramoninės bazės, bendruomeninį „socializmą“. Proletariatui tarnauja ir Karlas Marksas, kai jis šaukia jį į proletarinį socializmą, besiremiantį plačia šiuolaikinės stambiosios pramonės baze.

Kaip mes turime elgtis, kad mūsų darbas eitų į naudą proletariatui? Kuriuo būdu mes turime tarnauti proletariatui?

Materialistinė teorija sako, kad tas ar kitas idealas gali suteikti proletariatui tiesioginę paslaugą tik tuo atveju, jei tas idealas neprieštarauja šalies ekonominiam vystymuisi, jei „jis visiškai atitinka šio vystymosi reikalavimus. Kapitalistinės santvarkos ekonominis vystymasis rodo, kad šiuolaikinė gamyba įgauna visuomeninį pobūdį, kad visuomeninis gamybos pobūdis iš pagrindų neigia esamąją kapitalistinę nuosavybę, vadinasi, svarbiausias mūsų uždavinys — padėti nuversti kapitalistinę nuosavybę ir įvesti socialistinę nuosavybę. O tatau reiškia, kad skelbiančio užmiršti socializmą Bernšteino mokslas iš pagrindų prieštarauja ekonominio vystymosi reikalavimams, — jis padarys proletariatui žalos.

Kapitalistinės santvarkos ekonominis vystymasis toliau rodo, kad šiuolaikinė gamyba kiekvieną dieną plečiasi, ji neišsitenka atskirų miestų ir gubernijų ribose, nuolat laužo šitas ribas ir aprėpia visos valstybės teritoriją, — vadinasi, mes turime sveikinti gamybos plėtimąsi ir būsimąjo socializmo pagrindų pripažinti ne atskirus miestus ir bendruomenes, o išsisa ir nedaloma visos valstybės teritoriją, kuri ateityje, žinoma, vis labiau ir labiau plėsis. O tai reiškia, kad Kropotkino mokslas, uždaraš būsimąjį socializmą į atskirų miestų ir bendruomenių rėmus, prieštarauja galingo gamybos plėtimosi interesams, — jis padarys proletariatui žalos.

Kovoti dėl **plataus** socialistinio gyvenimo, kaip dėl **svarbiausiojo** tikslo, — štai kaip mes turime tarnauti proletariatui.

Tokia yra antra praktinė išvada iš Markso teorinio mokslo.

Aišku, kad proletarinis socializmas yra tiesioginė išvada iš dialektinio materializmo.

Kas tai yra proletarinis socializmas?

Šiuolaikinė santvarka yra kapitalistinė. Tai reiškia, kad pasaulis yra suskilęs į dvi priešingas stovyklas, į nedidelės kapitalistų saujelės stovyklą ir daugumos — proletarų — stovyklą. Proletarai dirba dieną ir naktį, bet jie vis dėlto lieka, kaip ir pirmiau, neturtingi. Kapitalistai nedirba, bet jie vis dėlto yra turtingi. Ir tai dedasi

ne dėl to, kad proletarams trūksta proto, o kapitalistai esą genialūs, — bet dėl to, kad kapitalistai paima proletarų darbo vaisius, dėl to, kad kapitalistai išnaudoja proletarus.

Kodėl proletarų darbo vaisius paima kaip tik kapitalistai, o ne patys proletarai? Kodėl kapitalistai išnaudoja proletarus, o ne proletarai — kapitalistus?

Dėl to, kad kapitalistinė santvarka paremta prekių gamyba: čia viskas įgauna prekės pavidalą, visur viešpatauja pirkimo-pardavimo principas. Čia jūs galite pirkti ne tik tai vartojimo dalykų, ne tik tai maisto produktų, bet taip pat ir žmonių darbo jėgą, jų kraują, jų sąžinę. Kapitalistai visa tai žino ir perka proletarų darbo jėgą, samdo juos. O tai reiškia, kad kapitalistai tampa savo pirktosios darbo jėgos šeimininkais. O proletarai netenka teisės į šitą parduotąją darbo jėgą. Tai yra tas, ką ši darbo jėga pagamina, jau nebepriklauso proletarams, o priklauso vien kapitalistams ir patenka į jų kišenę. Gali būti, kad jūsų parduotoji darbo jėga pagamina per dieną prekių už 100 rublių, bet tatai jūsų neliečia ir jums nepriklauso, tatai teliečia vien kapitalistus ir jiems priklauso, — jūs turite gauti tik savo dieninį darbo užmokestį, kuris, gal būt, bus pakankamas būtinosioms jūsų reikmėms patenkinti, — jei jūs, žinoma, gyvensite taupiai. Trumpiau: kapitalistai perka proletarų darbo jėgą, jie samdo proletarus, ir kaip tik dėl to kapitalistai paima proletarų darbo vaisius, kaip tik dėl to kapitalistai išnaudoja proletarus, o ne proletarai kapitalistus.

Bet kodėl kaip tik kapitalistai perka proletarų darbo jėgą? Kodėl proletarai parsisamdo kapitalistams, o ne kapitalistai — proletarams?

Dėl to, kad svarbiausias kapitalistinės santvarkos pagrindas yra privatinė gamybos įrankių ir priemonių nuosavybė. Dėl to, kad fabrikai, gamyklos, žemė ir jos gelmės, miškai, geležinkeliai, mašinos ir kitos gamybos priemonės yra paverstos nedidelės kapitalistų saujelės private nuosavybe. Dėl to, kad proletarai viso šito neturi. Štai dėl ko kapitalistai samdo proletarus, kad paleistų į darbą fabrikus ir gamyklas, — priešingu atveju jų gamybos įrankiai ir priemonės neduotų jokio pelno. Štai dėl ko proletarai parduoda savo darbo jėgą kapitalistams, — priešingu atveju jie numirtų badu.

Visa tai nušviečia bendrąjį kapitalistinės gamybos pobūdį. Pirma, savaime suprantama, kad kapitalistinė gamyba negali būti kažkas vieninga ir organizuota: ji yra perdėm suskaldyta į kapitalistų privatinės įmonės. Antra, aišku taip pat ir tai, kad tiesioginis šios suskaldytos gamybos tikslas yra ne gyventojų reikmių tenkinimas, o prekių gaminimas pardavimui, turint tikslą padidinti kapitalistų pelną. Bet kadangi bet kuris kapitalistas siekia didinti savo pelną, tai kiekvienas iš jų stengiasi gaminti kiek galima daugiau prekių; dėl to rinka greit perpildoma, prekių kainos krinta — ir prasideda bendroji krizė.

Tuo būdu, krizės, nedarbas, pertraukos gamyboje, gamybos anarchija ir panašūs dalykai yra tiesioginis šiuolaikinės kapitalistinės gamybos neorganizuotumo rezultatas.

Ir jeigu ši neorganizuotoji visuomeninė santvarka kol kas dar nesugriauta, jeigu ji kol kas dar tvirtai tebesipriešina proletariato atakoms, tatai visų pirma yra paaiškinama tuo, kad ją gina kapitalistinė valstybė, kapitalistinė vyriausybė.

Šitoks yra šiuolaikinės kapitalistinės visuomenės pagrindas.

* * *

Nėra abejojimo tuo, kad būsimoji visuomenė bus pastatyta ant visiškai kitokio pagrindo.

Būsimoji visuomenė — socialistinė visuomenė. Tatai reiškia visų pirma tai, kad ten nebebus jokių klasių: nebebus nei kapitalistų, nei proletarų, — nebebus, vadinasi, ir išnaudojimo. Ten tebus vien kolektyviai dirbą darbo žmonės.

Būsimoji visuomenė — socialistinė visuomenė. Tatai reiškia taip pat ir tai, kad ten drauge su išnaudojimu bus panaikinta prekių gamyba ir pirkimas-pardavimas, dėl to ten nebebus vietos darbo jėgos pirkėjams ir pardavėjams, samdytojams ir samdiniams, — ten tebus tik tai laisvi darbo žmonės.

Būsimoji visuomenė — socialistinė visuomenė. Tatai reiškia, pagaliau, tai, kad ten drauge su samdomuoju darbu bus panaikinta bet kuri privatinė gamybos įrankių ir priemonių nuosavybė, ten nebebus nei beturčių-proletarų, nei turtuolių-kapitalistų, — ten tebus tik tai darbo įmonės, kolektyviai valdą visą žemę ir jos gelmes, visus miškus, visus fabrikus ir gamyklas, visus geležinkelius ir t. t.

Kaip matote, svarbiausias būsimosios gamybos tikslas yra tiesioginis visuomenės reikmių tenkinimas, o ne prekių gamyba pardavimui dėl kapitalistų pelno didinimo, čia nebebus vietos prekių gamybai, kovai dėl pelno ir t. t.

Aišku yra taip pat ir tai, kad būsimoji gamyba bus socialistiškai organizuota, didžiai išvystyta gamyba, kuri atsižvelgs į visuomenės reikmes ir gamins lygiai tiek, kiek reikia visuomenei. Čia nebebus vietos nei gamybos išskaidymui, nei konkurencijai, nei krizėms, nei nedarbui.

Ten, kur nebėra klasių, ten, kur nebėra turtingųjų ir beturčių, — ten nebereikalinga ir valstybė, ten nebereikalinga ir politinė valdžia, kuri engia beturčius ir gina turtinguosius. Vadinasi, socialistinėje visuomenėje nebebus reikalo egzistuoti politinei valdžiai.

Dėl to Karlas Marksas yra sakęs dar 1846 metais:

„Darbininkų klasė vietoj senosios buržuazinės visuomenės sukurs, vystymosi eigoje, tokią **asociaciją**, kurioje nebegalės būti klasių ir jų priešingumo; nebebus jau **jokios tikrosios politinės valdžios**. (žr. „Filosofijos skurdas“).

Dėl to Engelsas yra sakęs 1884 metais:

„Taigi, valstybė gyvuoja ne nuo amžių. Yra buvę visuomenių, kurios apsieidavo be jos, kurios nė nuovokos neturėjo apie valstybę ir valstybinę valdžią. Tam tikroje ekonominio išsivystymo pakopoje, kuri būtinai buvo susijusi su visuomenės suskilimu į klases, valstybė... tapo būtinybe. Dabar mes sparčiais žingsniais artėjame į tokią gamybos išsivystymo pakopą, kurioje šitų klasių egzistavimas ne tik nustojo buvęs būtinybe, bet tampa tiesiogine gamybos kliūtimi. Klasės išnyks taip pat neišvengiamai, kaip neišvengiamai praeityje jos yra atsiradusios. **Išnykus klasėms, neišvengiamai išnyks ir valstybė**. Visuomenė, kuri naujoviškai organizuoja gamybą laisvos ir lygios gamintojų asociacijos pagrindu, visą valstybinę mašiną nusiųs tenai, **kur jai bus** tada tikroji vieta: į seniųjų muziejų, greta verpiamojo ratelio ir žalvarinio kirvio“ (žr. „Šeimos, privatinės nuosavybės ir valstybės kilmė“).

Tuo pačiu metu, savaimė suprantama, kad bendriesiems reikalams vesti, greta vietinių biurų, kuriuose bus koncentruojamos įvairios žinios, socialistinei visuomenei bus reikalingas centrinis statistikos biuras, kuris turės rinkti žinias apie visos visuomenės reikmes ir paskui atitinkamai skirstyti įvairų darbą tarp darbo žmonių. Reikalingos bus taip pat konferencijos ir ypač suvažiavimai, kurių

sprendimai bus besąlygiškai privalomi ligi kito suvažiavimo mažumoje likusiems draugams.

Pagaliau, aišku, kad būsimojoje socialistinėje visuomenėje laisvas ir draugiškas darbas turi atvesti į tokį pat draugišką ir pilnutinį visų reikmių patenkinimą. O tai reiškia, kad jei būsimoji visuomenė pareikalaus iš kiekvieno savo nario lygiai tiek darbo, kiek jis gali duoti, tai ji, savo ruožtu, turės kiekvienam suteikti tiek produktų, kiek jam reikia. Iš kiekvieno pagal jo sugebėjimus, kiekvienam pagal jo reikmes! — štai ant kokio pagrindo turi būti sukurta būsimoji kolektyvistinė santvarka. Suprantama, **pirmojoje** socializmo pakopoje, kai prie naujo gyvenimo prisidės dar neįpratę dirbti elementai, gamybinės jėgos taip pat nebus pakankamai išvystytos ir dar tebebus „juodasis“ ir „baltasis“ darbas, — įgyvendinti principą, — „kiekvienam pagal jo reikmes“, — be abejo, bus labai sunku, dėl to visuomenė bus priversta **laikiniai** stoti į kažkokį kita, vidurinį kelią. Bet aišku taip pat ir tai, kad, kai būsimoji visuomenė įeis į savo vaga, kai kapitalizmo liekanos bus su šaknimis sunaikintos, — vienintelis principas, atitinkąs socialistinę visuomenę, bus aukščiau nurodytasis principas.

Dėl to Marksas yra sakęs 1875 metais:

„Aukštesniojoje komunistinės (t. y. socialistinės) visuomenės fazėje, po to, kai išnyks žmogų pavergias jo pajungimas darbo pasidalijimui; kai išnyks kartu su tuo protinio ir fizinio darbo priešingumas; kai darbas liausis buvęs tik priemonė pragyventi, o pats taps pirmąja gyvenimo reikme; kai kartu su visapusišku individų išsivystymu išaugs ir gamybinės jėgos... tik tada tebus galima visiškai įveikti siaurą buržuazinės teisės akiratį, ir visuomenė galės savo vėliavoje įrašyti: „Kiekvienas pagal sugebėjimus, kiekvienam pagal reikmes““ (žr. „Gotos programos kritika“).

Toks aplamai yra būsimosios socialistinės visuomenės vaizdas pagal Markso teoriją.

Visa tai gerai. Bet ar įmanoma socializmą įgyvendinti? Ar galima manyti, kad žmogus įstengs išnaikinti savyje savo „laukinius įpročius“?

Arba dar: jeigu kiekvienas gaus pagal reikmes, tai ar galima manyti, kad socialistinės visuomenės gamybinių jėgų lygis bus tam pakankamas?

Socialistinė visuomenė numato pakankamai išvystytas gamybines jėgas ir socialistinę žmonių sąmonę, socialistinį jų apsišvietimą. Šiuolaikinėms gamybinėms jėgoms vystytis kliudo esamoji kapitalistinė nuosavybė, bet, jei turėsime galvoje, kad būsimojoje visuomenėje šios nuosavybės nebebus, — tai savaimė aišku, kad gamybinės jėgos dešimteriopai išaugs. Nereikia taip pat užmiršti tos aplinkybės, kad būsimojoje visuomenėje šimtai tūkstančių dabartinių veltėdžių, taip pat ir bedarbiai ims darbu ir papildys darbo žmonių eiles, o tai smarkiai pastūmės į priekį gamybinių jėgų vystymąsi. Kai dėl žmonių „laukinių“ jausmų ir pažiūrų, tai jie nėra taip jau amžini, kaip tatau kai kas mano: buvo laikas, pirmąsio komunizmo laikas, kai žmogus nepripažino privatinės nuosavybės; atėjo laikas, individualistinės gamybos laikas, kai privatinė nuosavybė užvaldė žmonių jausmus ir protą; ateina naujas laikas, socialistinės gamybos laikas, — ir kas gi nuostabaus, jeigu žmonių jausmai ir protas persisunks socialistinių siekimų. Argi būtis nenulemia žmonių „jausmų“ ir pažiūrų? ,

Bet kur įrodymai, kad socialistinės santvarkos įvedimas yra neišvengiamas? Ar neišvengiamai paskui šiuolaikinio kapitalizmo vystymąsi seks socializmas?

Arba, kitaip sakant: iš kur mes žinome, kad Markso proletarinis socializmas nėra vien saldi svajonė, fantazija? Kur moksliniai to įrodymai?

Istorija rodo, kad nuosavybės forma tiesiogiai priklauso nuo gamybos formos, ir dėl to, kintant gamybos formai, anksčiau ar vėliau neišvengiamai kinta ir nuosavybės forma. Buvo laikas, kai nuosavybė buvo komunistinio pobūdžio, kai miškai ir laukai, kuriuose bastydavosi pirmųjų žmonių, priklausė visiems, o ne atskiriems asmenims. Kodėl tada buvo komunistinė nuosavybė? Dėl to, kad gamyba buvo komunistinė, darbas buvo bendras, kolektyvinis, — visi dirbo bendrai ir negalėjo apsieiti vienas be kito. Atėjo kitas laikas, smulkiaburžuazinės gamybos laikas, kai nuosavybė ėmė individualistinę (privatinę) pobūdį, kai visa tai, kas reikalinga žmogui (išskiriant, žinoma, orą, saulės šviesą ir pan.), buvo pripažinta private nuosavybe. Kodėl įvyko toks pakitimas? Dėl to, kad gamyba tapo individualistine, kiekvienas ėmė dirbti pats sau, įlindęs į savo kampą. Pagaliau, ateina laikas, stambiosios kapitalistinės gamybos laikas, kai šimtai ir tūkstančiai darbininkų renkasi po vienu stogu, viename fabrike ir dirba bendrą darbą. Čia nepamatysite senojo darbo pavieniui, kai kiekvienas tempdavo į savo pusę, — čia kiekvienas darbininkas ir visi kiekvieno cecho darbininkai yra darbe glaudžiai susiję tiek su draugais iš savo cecho, tiek ir su kitais cechais. Užtenka sustoti kuriam nors cechui, kad viso fabriko darbininkai liktų be darbo. Kaip matote, gamybos procesas, darbas, jau yra ėmęs visuomeninį pobūdį, ėmęs socialistinį atspalvį. Ir taip dedasi ne vien atskiruose fabrikuose, bet ir ištisose gamybos šakose ir tarp šių šakų: užtenka sustreikuoti geležinkelio darbininkams, kad gamyba atsidurtų sunkioje padėtyje, užtenka sustoti naftos ir akmens anglies gamybai, kad, praėjus kuriam laikui, užsidarytų ištisi fabriškai ir gamyklos. Aišku, kad čia gamybos procesas yra ėmęs visuomeninį, kolektyvistinį pobūdį. Ir kadangi visuomeninio gamybos pobūdžio neatitinka privatinis pasisavinimo pobūdis, kadangi šiuolaikinis kolektyvistinis darbas neišvengiamai turi atvesti į kolektyvinę nuosavybę, tai savaime aišku, kad socialistinė santvarka taip pat neišvengiamai seks paskui kapitalizmą, kaip paskui naktį seka diena.

Šitaip pagrindžia istorija Markso proletarinio socializmo neišvengiamumą.

* * *

Istorija mums sako, kad toji klasė ar toji socialinė grupė, kuri vaidina svarbiausią vaidmenį visuomeninėje gamyboje ir kuri laiko savo rankose svarbiausias gamybos funkcijas, ilgainiui neišvengiamai turi tapti šios gamybos šeimininku. Buvo laikas, matriachato laikas, kai moterys buvo laikomos gamybos šeimininkais. Kuo tai paaiškinti? Tuo, kad tuometinėje gamyboje, pirmųjų žemdirbystėje, moterys gamyboje vaidino svarbiausią vaidmenį, jos atlikdavo svarbiausias funkcijas, tuo tarpu kai vyrai bastydavosi miškuose, ieškodami žvėrių. Atėjo laikas, patriarchato laikas, kai viešpataujančioji padėtis gamyboje perėjo į vyrų rankas. Dėl ko įvyko toks pasikeitimas? Dėl to, kad tuometinėje gamyboje, gyvulininkystės ūkyje, kur svarbiausieji gamybos įrankiai buvo ietis, kilpinė, lankas ir strėlė, svarbiausią vaidmenį vaidino vyrai... Ateina laikas, stambiosios kapitalistinės gamybos laikas, kai proletarai pradeda vaidinti gamyboje svarbiausią vaidmenį, kai visos svarbiausios gamybinės funkcijos pereina į jų rankas, kai be jų gamyba nebegali egzistuoti nė vienos dienos

(prisiminkime visuotinius streikus), kai kapitalistai ne tikrai kad nebereikalingi gamybai, bet net kliudo jai.

O ką tai reiškia? Tai reiškia, kad arba turi visiškai sugriūti bet kuris visuomeninis gyvenimas, arba proletariatas, anksčiau ar vėliau, bet neišvengiamai, turi tapti šiuolaikinės gamybos šeiminku, vieninteliu jos savininku, socialistiniu jos savininku.

Šiuolaikinės pramonės krizės, kurios gieda amžiną atilsį kapitalistinei nuosavybei ir ryžtingai kelia klausimą: **arba** kapitalizmas, **arba** socializmas, — daro šią išvadą visiškai aiškiai matoma, akivaizdžiai atskleidžia kapitalistų parazitizmą ir socializmo pergalės neišvengiamumą.

Štai kaip dar pagrindžia istorija Markso proletarinio socializmo neišvengiamumą.

Ne sentimentaliais jausmais, ne abstrakčiu „teisingumu“, ne meile proletariatui, o aukščiau pateiktais moksliniais pagrindais statomas proletarinis socializmas.

Štai dėl ko proletarinis socializmas vadinasi taip pat „mokslinis socializmas“.

Engelsas dar 1877 metais yra sakęs:

„Jeigu mūsų įsitikinimas dėl besiantinančio perversmo šiuolaikiniame darbo produktų paskirstymo būde... tesiremtų vien supratimu, kad šis paskirstymo būdas yra neteisingas ir kad teisingumas turi gi kada nors laimėti, tai mūsų reikalai būtų blogi ir mums tektų ilgai laukti...“ Svarbiausia šiame reikale yra tai, kad „šiuolaikinio kapitalistinio gamybos būdo pagimdytosios gamybinės jėgos ir jo sukurtoji ūkinių gėrybių paskirstymo sistema ėmė baisiausiai prieštarauti šitam pačiam gamybos būdai, ir tokiu laipsniu, kad yra reikalingas perversmas gamybos ir paskirstymo būde, kuris pašalintų visus klasinius skirtumus, jei norima išvengti visos šiuolaikinės visuomenės žlugimo. Šiuo apčiuopiamu materialiniu faktu... bet ne to ar kito kabinetinio mąstytojo vaizdiniais apie tai, kas teisu ar neteisu, yra pagrįstas įsitikinimas šiuolaikinio socializmo pergale“ (žr. „Anti-Diuringas“)92.

Tatai, žinoma, nereiškia to, kad jei jau kapitalizmas irsta, tai socialistinę santvarką esą galima įvesti bet kuriuo metu, — kada tik išgeisime. Šitaip tegalvoja tik anarchistai ir kiti smulkiaburžuaziniai ideologai. Socialistinis idealas nėra visų klasių idealas. Tai tik proletariato idealas, ir jo įgyvendinimu yra tiesiogiai suinteresuotos ne visos klasės, o vien tik proletariatas. O tai reiškia, kad kol proletariatas tesudaro nedidelę visuomenės dalį, tol įvesti socialistinės santvarkos negalima. Senosios gamybos formos žlugimas, tolesnis kapitalistinės gamybos sustambinimas ir visuomenės daugumos suproletarinimas — štai kurios sąlygos yra reikalingos socializmui įgyvendinti. Bet to dar neužtenka. Visuomenės dauguma gali būti jau suproletarinta, bet socializmas vis dėlto gali dar nebūti įgyvendintas. Ir tai dėl to, kad socializmui įgyvendinti, be viso šito, reikalingas dar proletariato klasinis sąmoningumas, susitelkimas ir mokėjimas vadovauti savo paties reikalui. O visam šitam įgyti, savo ruožtu, yra reikalinga vadinamoji politinė laisvė, t. y. žodžio, spaudos, streikų ir sąjungų laisvė, žodžiu, klasių kovos laisvė. O politinė laisvė užtikrinta ne visur vienodai. Dėl to proletariatui nėra vis viena, kuriomis sąlygomis jam teks kovoti: patvaldinėmis-baudžiavinėmis (Rusija), monarchinėmis-konstitucinėmis (Vokietija, stambiaburžuazinėmis-respublikinėmis (Prancūzija) arba demokratinėmis-respublikinėmis sąlygomis (kurių reikalauja Rusijos socialdemokratija). Geriausiai ir pilniausiai politinė laisvė

yra užtikrinta demokratinėje respublikoje, suprantama, kiek ji aplamai gali būti užtikrinta, esant kapitalizmui. Dėl to visi proletarinio socializmo šalininkai būtinai siekia įvedimo demokratinės respublikos, kaip geriausio „tilto“ į socializmą.

Štai dėl ko marksistinė programa šiuolaikinėmis sąlygomis daloma į dvi dalis: **programą-maksimum**, užsibrėžiančią tikslu socializmą, ir **programą-minimum**, turinčią tikslą nutiesti kelią į socializmą per demokratinę respubliką.

* * *

Kaip turi veikti proletariatas, į kurią kelią jis turi stoti, kad sąmoningai įgyvendintų savo programą, nuverstų kapitalizmą ir pastatytų socializmą?

Atsakymas yra aiškus: proletariatas neįstengs pasiekti socializmo taikstydamasis su buržuazija, — jis būtinai turi stoti į kovos kelią, ir ta kova turi būti klasinė kova, viso proletariato kova prieš visą buržuaziją. Arba buržuazija su jos kapitalizmu, arba proletariatas su jo socializmu! Štai kuo turi remtis proletariato veiksmai, jo klasinė kova.

Bet proletariato klasinė kova būva labai įvairių formų. Klasinė kova yra, pavyzdžiui, streikas — vis tiek, ar jis bus dalinis, ar visuotinis. Klasinė kova, be abejojimo, yra boikotas, sabotžas. Klasinė kova yra taip pat manifestacijos, demonstracijos, dalyvavimas atstovaujamosiose įstaigose ir kt. — vis tiek, ar tai bus bendrieji parlamentai, ar vietos savivaldybės. Visa tai yra vienos ir tos pačios klasinės kovos skirtingos formos. Mes čia neaiškinsime, kuri iš kovos formų turi proletariatui didesnę reikšmę jo klasinėje kovoje, tepastebėsime, kad savo laiku ir savo vietoje kiekviena iš jų besąlygiškai yra proletariatui reikalinga, kaip būtina priemonė jo susipratimui ir organizuotumui vystyti. O susipratimas ir organizuotumas yra proletariatui reikalingi, kaip oras. Bet reikia taip pat pastebėti ir tai, kad proletariatui visos tos kovos formos tėra tiktai **parengiamosios** priemonės, kad nė **viena** iš šių formų, skyrium paimta, nėra **lemiamoji** priemonė, kurios pagalba proletariatas sugebės sugriauti kapitalizmą. Negalima sugriauti kapitalizmo vien visuotiniu streiku: visuotinis streikas tegali parengti tik kai kurias sąlygas kapitalizmui sugriauti. Neįmanoma, kad proletariatas galėtų nuversti kapitalizmą vien savo dalyvavimu parlamente: parlamentarizmo pagalba tegali **būti parengtos tiktai kai kurios sąlygos kapitalizmui nuversti**.

O kas yra toji **lemiamoji** priemonė, kurios pagalba proletariatas nuvers kapitalistinę santvarką?

Tokia priemonė yra **socialistinė revoliucija**.

Streikai, boikotas, parlamentarizmas, manifestacija, demonstracija — visos šios kovos formos yra geros, kaip priemonės, proletariatai parengiančios ir jį organizuojančios. Bet nė viena iš šių priemonių neįstengia sunaikinti esamosios nelygybės. Reikia, kad visos šitos priemonės susitelktų vienoje svarbiausiojoje ir lemiamojoje priemonėje, reikia proletariatui sukilti ir imtis ryžtingai atakuoti buržuaziją, kad iš pagrindų būtų sugriautas kapitalizmas. Kaip tik šitokia svarbiausioji ir lemiamoji priemonė yra socialistinė revoliucija.

Į socialistinę revoliuciją negalima žiūrėti, kaip į netikėtą ir trumpalaikį smūgį, tai yra ilgalaikė kova proletarinių masių, kurios sumuša buržuaziją ir paima jos pozicijas. Ir kadangi proletariato pergalė tuo pačiu metu bus viešpatavimas ant

nugalėtosios buržuazijos, kadangi **klasių susidūrimo metu** vienos klasės sumušimas reiškia kitos klasės viešpatavimą, — tai pirmoji socialistinės revoliucijos pakopa bus politinis proletariato viešpatavimas ant buržuazijos.

Socialistinė **proletariato diktatūra**, proletariato paėmimas valdžios — štai kuo turi prasidėti **socialistinė revoliucija**.

O tai reiškia, kad **kol buržuazija pilnutinai nenugalėta**, kol nebus konfiskuoti jos turtai, proletariatas būtina turi turėti savo žinioje karinę pajėgą, jis būtina turi turėti savo „proletarinę gvardiją“, kurios padedamas jis atrems kontrrevoliucines mirštančiosios buržuazijos atakas, lygiai taip pat, kaip padarė Paryžiaus proletariatas Komunos metu.

O socialistinė proletariato diktatūra yra reikalinga tam, kad jos pagalba proletariatas galėtų eksproprijuoti buržuaziją, kad jos pagalba konfiskuotų visos buržuazijos žemę, miškus, fabrikus ir gamyklas, mašinas, geležinkelius ir t. t. Buržuazijos eksproprijavimas — štai į ką turi atvesti socialistinė revoliucija.

Tai tokia yra svarbiausioji ir lemiamoji priemonė, kurios pagalba proletariatas nuvers šių laikų kapitalistinę santvarką.

Dėl to Karlas Marksas dar 1847 metais yra sakęs:

„...Pirmasis žingsnis darbininkų revoliucijoje yra proletariato pavirtimas viešpataujančiąja klase... Proletariatas panaudos savo politinį viešpatavimą visam kapitalui iš buržuazijos žingsnis po žingsnio išplėsti, visiems gamybos įrankiams centralizuoti... suorganizuoto, kaip viešpataujančioji klasė, proletariato rankose...“ (žr. „Komunistų manifestas“).

Štai kuriuo keliu turi eiti proletariatas, jei jis nori įgyvendinti socializmą.

Iš šio bendrojo principo išplaukia ir visos kitos taktinės pažiūros. Streikai, boikotas, demonstracijos, parlamentarizmas tik tiek teturi reikšmės, kiek jie padeda susiorganizuoti proletariatui, stiprinti ir plėsti jo organizacijas socialistinei revoliucijai įvykdyti.

* * *

Taigi, socializmui įgyvendinti yra reikalinga socialistinė revoliucija, o socialistinė revoliucija turi prasidėti proletariato diktatūra, t. y. proletariatas turi paimti į savo rankas politinę valdžią, kad jos pagalba eksproprijuotų buržuaziją.

Bet visam tam yra reikalingas proletariato organizuotumas, proletariato susitelkimas, jo susivienijimas, tvirtų proletarinių organizacijų sukūrimas ir nepaliaujamas jų augimas.

Kurias formas turi įgauti proletariato organizacijos?

Labiausiai išplitusios ir masinės organizacijos — tai profesinės sąjungos ir darbininkų kooperatyvai (daugiausia gamintojų-vartotojų kooperatyvai). Sąjungų tikslas yra kova (daugiausia) prieš pramoninį kapitalą dėl darbininkų padėties pagerinimo šiuolaikinio kapitalizmo rėmuose. Kooperatyvų tikslas yra kova (daugiausia) prieš prekybinį kapitalą dėl darbininkų vartojimo išplėtimo, numušant pirmojo reikalingumo dalykų kainas, suprantama, to paties kapitalizmo rėmuose. Tiek profesinės sąjungos, tiek ir kooperatyvai yra proletariatui neabejotinai reikalingi, kaip priemonės, organizuojančios proletarinę masę. Dėl to, Markso ir Engelsono proletarinio socializmo požiūriu, proletariatas turi stvertis abiejų

šitų organizacijos formų, sutvirtinti ir sustiprinti jas, — žinoma, kiek tai leidžia esamosios politinės sąlygos.

Bet vienos tik profesinės sąjungos ir kooperatyvai negali patenkinti organizacinių kovojančiojo proletariato poreikių. Ir tai dėl to, kad paminėtosios organizacijos negali išeiti iš kapitalizmo rėmų, nes jų tikslas yra pagerinti darbininkų padėtį kapitalizmo rėmuose. Bet darbininkai nori visiškai išsivaduoti iš kapitalistinės vergovės, jie nori sudaužyti pačius tuos rėmus, o ne vien sukinėtis kapitalizmo rėmuose. Vadinasi, yra reikalinga dar tokia organizacija, kuri sutelks aplink save sąmoninguosius visų profesijų darbininkų elementus, pavers proletariata sąmoninga klase ir užsibrėš svarbiausiu savo tikslu sutriuškinti kapitalistinę santvarką, parengti socialistinę revoliuciją.

Šitokia organizacija yra socialdemokratinė proletariato partija.

Ši partija turi būti klasinė partija, visiškai nepriklausoma nuo kitų partijų, — ir tai dėl to, kad ji yra proletarų klasės partija, proletarų, kurių išvadavimas tegali būti įvykdytas tik tai jų pačių rankomis.

Ši partija turi būti revoliucinė partija, — ir tai dėl to, kad darbininkų išvadavimas tėra galimas tik tai revoliuciniu keliu, socialistinės revoliucijos pagalba.

Ši partija turi būti internacionalinė partija, kurios durys turi būti atviros kiekvienam sąmoningam proletarui, — ir tai dėl to, kad darbininkų išvadavimas yra ne nacionalinis, bet socialinis klausimas, turįs vienokią reikšmę tiek proletarui-gruzinui, tiek ir proletarui-rusui ir kitų nacijų proletarams.

Iš to yra aišku, kad juo glaudžiau susitelks įvairių nacijų proletarai, juo pagrindiniau bus išgriautos tarp jų pastatytosios nacionalinės pertvaros, tuo stipresnė bus proletariato partija, tuo lengviau bus suorganizuoti proletariata į vieną nedalomą klasę.

Dėl to reikia, kiek tai galima, įgyvendinti proletariato organizacijose centralizmo principą priešingai federalistiniam susiskaldymui, — vis tiek, ar šitos organizacijos bus partija, sąjungos ar kooperatyvai.

Aišku taip pat ir tai, kad visos šitos organizacijos turi tvarkytis demokratiniiais pagrindais, suprantama, kiek tam nesukliudys kurios nors politinės ir kitokios sąlygos.

Kokie turi būti savitarpio santykiai tarp partijos, iš vienos pusės, ir kooperatyvų bei sąjungų — iš antrosios? Ar šie pastarieji turi būti partiniai, ar nepartiniai? Šio klausimo sprendimas priklauso nuo to, kur ir kuriomis sąlygomis tenka proletariatui kovoti. Šiaip ar taip, neabejotina, kad ir sąjungos ir kooperatyvai vystosi tuo pilniau, juo draugiškesniuose jie yra santykiuose su socialistine proletariato partija. Ir tai dėl to, kad abi šitos ekonominės organizacijos, jei jos nestovi arti stiprios socialistinės partijos, neretai smulkėja, užmaršina bendruosius klasinius interesus siaurų profesinių interesų naudai ir tuo daro didelę žalą proletariatui. Dėl to reikia visais atvejais užtikrinti idėjinę-politinę partijos įtaką sąjungoms ir kooperatyvams. Tik esant šitai sąlygai, minėtosios organizacijos pavirs taja socialistine mokykla, kuri susiskaidžiusi į atskiras grupes proletariata suorganizuoja į sąmoningą klasę.

Tokie, aplamai imant, yra būdingieji Markso ir Engelsono proletarinio socializmo bruožai

Kaip žiūri į proletarinį socializmą anarchistai?

Visų pirma reikia žinoti, kad proletarinis socializmas nėra šiaip sau filosofinis mokslas. Jis yra proletarinių masių mokslas, jų vėliava, jį gerbia ir jam „lenkiasi“ pasaulio proletarai. Vadinasi, Marksas ir Engelsas yra ne šiaip sau kurios nors filosofinės „mokyklos“ pranokėjai — jie yra gyvi vadai gyvo proletarinio judėjimo, kuris kiekvieną dieną auga ir tvirtėja. Kas kovoja prieš šį mokslą, kas nori jį „nuversti“, tas turi gerai atsižvelgti į visa tai, kad nelygioje kovoje be reikalo neprasidaužtų sau kaktos. Tai yra gerai žinoma ponams anarchistams. Dėl to kovoje su Marksu ir Engelsu jie griebiasi visiškai neįprasto, savo rūšies naujo ginklo.

Kas gi tai per naujas ginklas? Ar tai yra naujas kapitalistinės gamybos ištyrimas? Ar tai yra Markso „Kapitalo“ sugriovimas? Žinoma, ne! Ar, gal būt, jis, apsiginklavę „naujais faktais“ ir „induktyviniu“ metodu, „moksliskai“ sugriauna socialdemokratijos „evangeliją“ — Markso ir Engelso „Komunistų manifestą“? Ir vėl ne! Tai kas gi yra toji nepaprastoji priemonė?

Tai — Markso ir Engelso apkaltinimas „literatūrine vagyste“! Ką gi jūs manytumėte? Pasirodo, Marksas ir Engelsas neturi nieko sava, mokslinis socializmas esąs prasimanymas, ir tai dėl to, kad Markso — Engelso „Komunistų manifestas“ nuo pradžios ligi pabaigos esąs „pavogtas“ iš Viktoro Konsiderano „Manifesto“. Tai, žinoma, labai juokinga, bet anarchistų „nepalyginamasis vadas“ V. Čerkezišvilis su tokiu aplombu nupasakoja mums šitą juokingą istoriją, o kažkoks Pjeras Ramusas, tas lengvatikis Čerkezišvilio „apaštalas“, ir mūsų naminiai anarchistai su tokiu uolumu kartoja šį „atradimą“, kad verta, nors ir trumpai, sustoti ties šita „istorija“.

Nagi, pasiklauskite Čerkezišvilio:

„Visa teorinė „Komunistų manifesto“ dalis, būtent: pirmasis ir antrasis skyriai... yra paimti iš V. Konsiderano. Vadinasi, Markso ir Engelso „Manifestas“ — ši legaliosios revoliucinės demokratijos biblija — tėra vien gremėzdiškas V. Konsiderano „Manifesto“ perfrazavimas. Marksas ir Engelsas pasisavino ne vien Konsiderano „Manifesto“ turinį, bet... pasiskolijo net atskiras antraštes“ (žr. Čerkezišvilio, Ramuso ir Labriolos straipsnių rinkinį, išleistą vokiečių kalba, antrašte „„Komunistų manifesto“ kilmė“, 10 psl.).

Tą pat kartoja kitas anarchistas, P. Ramusas:

„Galima griežtai teigti, kad svarbiausias jų (Markso — Engelso) veikalas („Komunistų manifestas“) yra tiesiog vagystė (plagiatas), begėdiška vagystė, bet jie nurašė jį ne pažodžiui, kaip elgiasi paprastieji vagys, o pavogė vien mintis ir teorijas...“ (žr. ten pat, 4 psl.).

Tą pat kartoja ir mūsų anarchistai laikraščiuose „Nobati“, „Muša“93, „Chma“96 ir t. t.

Taigi, pasirodo, mokslinis socializmas su jo teoriniais pagrindais esąs „pavogtas“ iš Konsiderano „Manifesto“.

Ar yra kuris nors pagrindas šitaip teigti?

Kas toks yra V. Konsideranas?

Kas toks yra Karlas Marksas?

Konsideranas, miręs 1893 metais, buvo utopisto Furjės mokinys ir liko nepataisomas **utopistas**, kuris „Prancūzijos išgelbėjimą“ matė klasių **sutaikyme**.

Karlas Marksas, miręs 1883 metais, buvo materialistas, **utopistų** priešas, jis matė žmonijos išvadavimo laidą gamybinių jėgų vystymesi ir klasių **kovoje**.

Kas yra bendro tarp jų?

Teorinis mokslinio socializmo pagrindas yra Markso — Engelso materialistinė teorija. Šios teorijos požiūriu, visuomeninio gyvenimo vystymąsi visiškai nulemia gamybinių jėgų vystymasis. Kad paskui dvarininkišką- baudžiavinę santvarką sekė buržuazinė santvarka, tai šito „kaltė“ buvo tatau, jog gamybinių jėgų vystymasis padarė neišvengiamą buržuazinės santvarkos atsiradimą. Arba dar: kad paskui šiuolaikinę buržuazinę santvarką neišvengiamai seks socialistinė santvarka, tai dėl to, jog šito reikalauja šiuolaikinių gamybinių jėgų vystymasis. Iš čia kyla istorinis kapitalizmo sugriovimo ir socializmo įvedimo būtinumas. Iš čia taip pat kyla tas marksistinis teiginys, kad savo idealų mes turime ieškoti gamybinių jėgų vystymosi istorijoje, o ne žmonių galvose.

Toks yra **teorinis** Markso — Engelso „**Komunistų** manifestas“ pagrindas (žr. „Komunistų manifestas“, I, II skyriai).

Ar sako ką nors panašaus V. Konsiderano „**Demokratinis** manifestas“? Ar Konsideranas laikosi materialistinio požiūrio?

Mes teigiame, kad nei Čerkezišvilis, nei Ramusas, nei mūsiškiai „nobatistai“ nepateikia iš Konsiderano „Demokratinio manifesto“ **nė vieno** pareiškimo, **nė vieno žodžio**, kuris patvirtintų, kad Konsideranas buvo materialistas ir visuomeninio gyvenimo evoliuciją grindė gamybinių jėgų vystymusi. Atvirkščiai, mes labai gerai žinome, kad Konsideranas socializmo istorijoje yra žinomas kaip idealistas-utopistas (žr. Pol Liuji, „Socializmo istorija Prancūzijoje“).

Tad kas gi skatina šiuos keistuosius „kritikus“ tuščiai plepėti, kodėl jie imasi kritikuoti Marksa ir Engelsa, jeigu jie nesugeba net atskirti idealizmo nuo materializmo? Nejaugi žmonėms juokinti? ..

Taktinis mokslinio socializmo pagrindas yra mokslas apie nesutaikomą klasių kovą, **nes** tai yrageriausias ginklas proletariato rankose. Proletariato klasinė kova yra tas ginklas, kuriuo jis išsikovoja politinę valdžią ir paskui eksproprijuos buržuaziją socializmui įvesti.

Toks yra taktinis Markso — Engelso „Manifeste“ išdėstyto mokslinio socializmo pagrindas.

Ar sakoma kas nors panašaus Konsiderano „Demokratiniam manifeste“? Ar Konsideranas pripažįsta klasių kovą geriausiu ginklu proletariato rankose?

Kaip matyti iš Čerkezišvilio ir Ramuso straipsnių (žr. aukščiau nurodytą rinkinį), Konsiderano „Manifeste“ apie tai nėra nė žodžio, — jame vien tepažymima klasių kova kaip liūdnas faktas. O kai dėl klasių kovos, kaip priemonės kapitalizmui sugriauti, tai štai ką sako apie tatau Konsideranas savo „Manifeste“:

„Kapitalas, darbas ir talentai — štai trys pagrindiniai gamybos elementai, trys turto šaltiniai, trys pramonės mechanizmo ratai... Trys klasės, kurios atstovauja jiems, turi „bendrus interesus“; jų uždavinys yra priversti mašinas dirbti kapitalistams ir liaudžiai... Prieš juos... didis tikslas **suvienyti visas klases nacijos vienybe**. ..“ (žr. K. Kautskio brošiūrą „Komunistų manifestas — plagiatas“, 14 psl., kur pateikiama ta vieta iš Konsiderano „Manifesto“).

Visos klasės, vienykitės! — štai kokią lozungą skelbia V. Konsideranas savo „Demokratiniam manifeste“.

Kas yra bendro tarp šios klasių **sutaikymo** taktikos ir Markso — Engelso nesutaikomos klasių **kovos** taktikos, kurie ryžtingai ragina: visų šalių proletarai, vienykitės prieš visas antiproletarines klases?

Žinoma, nėra nieko bendro!

Tai kokias gi nesąmones pliauškia tie ponai Cerkezlšvitiai ir lengvabūdžiai jų pakalikai! Ar jie nelaiko mūsų numirėliais? Nejaugi jie mano, kad mes jų neišvilksime į dienos šviesą?!

Pagaliau, įdomi dar viena aplinkybė. V. Konsideranas išgyveno ligi 1893 metų. 1843 metais jis išleido savo „Demokratinį manifestą“. 1847 metų pabaigoje Marksas ir Engelsas parašė savo „Komunistų manifestą“. Nuo to laiko Markso — Engelso „Manifestas“ ne kartą buvo naujai leidžiamas visomis Europos kalbomis. Visiems yra žinoma, kad Marksas ir Engelsas savo „Manifestu“ sukūrė epochą. Nepaisant to, **niekur, nė karto** nei Konsideranas, nei jo bičiuliai nėra pareiškę, Marksui ir Engelsui tebesant gyviems, kad Marksas ir Engelsas pavogę „socializmą“ iš Konsiderano „Manifesto“. Ar tai nekeista, skaitytojau?

Tad kas gi skatina tuos „induktyviuosius“ išsišokėlius. .. atleiskite, — „mokslininkus“ — pliaukšti niekus? Kieno vardu jie kalba? Nejaugi jie geriau už Konsideraną žino jo „Manifestą“? Arba, gal būt, jie mano, kad V. Konsideranas ir jo šalininkai „Komunistų manifesto“ nėra skaitę?

Tačiau gana... Gana, nes ir patys anarchistai nekreipia į donkichotišką Ramuso — Cerkezišvilio žygį rimto dėmesio: pernelyg jau akivaizdus negarbingas šio juokingo žygio galas, kad jam būtų galima skirti daug dėmesio...

Pereikime prie kritikos iš esmės.

Anarchistai yra apimti vienos ligos: jie labai mėgsta „kritikuoti“ savo priešininkų partijas, bet nepasistengia nors kiek su tomis partijomis susipažinti. Mes matėme, kad anarchistai taip būtent ir pasielgė, „kritikuodami“ socialdemokratų dialektinį metodą ir materialistinę teoriją (žr. I ir II skyrius). Jie taip pat elgiasi ir tada, kai liečia socialdemokratų mokslinio socializmo teoriją.

Imkime kad ir šį faktą. Kam nėra žinoma, kad tarp eserų ir socialdemokratų yra principinių nesutarimų. Kam nėra žinoma, kad pirmieji neigia marksizmą, marksizmo materialistinę teoriją, jo dialektinį metodą, jo programą, klasių kovą, — tuo tarpu kai socialdemokratai visiškai remiasi marksizmu? Kas nors krašteliu ausies yra girdėjęs apie polemiką tarp „Revoliucionnaja Rossija“ (eserų organas) ir „Iskros“ (socialdemokratų organas), tam šis principinis skirtumas savaime turi tapti akivaizdus. Bet ką jūs pasakysite apie tuos „kritikus“, kurie nemato šio skirtumo ir šaukia, kad ir eserai ir socialdemokratai esą marksistai? Taip, pavyzdžiui, anarchistai teigia, kad „Revoliucionnaja Rossija“ ir „Iskra“ — abu šie organai esą **marksistiniai organai** (žr. anarchistų rinkinį „Duona ir laisvė“, 202 psl.).

Tokia yra anarchistų „pažintis“ su socialdemokratijos principais!

Po šito savaime aišku, kiek pagrįsta yra jų „mokslinė kritika“...

Išnagrinėkime ir šią „kritiką“.

Svarbiausias anarchistų „kaltinimas“ yra tas, kad jie nepripažįsta socialdemokratų tikraisiais **socialistais**, jūs — ne socialistai, jūs — socializmo priešai, teigia jie.

Štai ką apie tai rašo Kropotkinas: „.. .Mes priename kitas išvadas, negu dauguma socialdemokratinės mokyklos... ekonomistų.... Mes... nueiname ligi laisvojo komunizmo, tuo tarpu socialistų (suprask ir socialdemokratų. Autorius) dauguma nueina ligi valstybinio kapitalizmo ir kolektyvizmo“ (žr. Kropotkinas, „Šiuolaikinis mokslas ir anarchizmas“, 74—75 psl.).

Kas gi yra socialdemokratų „valstybinis kapitalizmas“ ir „kolektyvizmas“?

Štai ką rašo apie tai Kropotkinas: „Vokietijos socialistai sako, kad visi sukauptieji turtai turi būti sutelkti valstybės rankose, kuri pavės juos darbininkų asociacijoms, suorganizuos gamybą bei mainus ir seks visuomenės gyvenimą bei darbą“ (žr. Kropotkinas, „Maištininko kalbos“, 64 psl.). Ir toliau:

„Savo projektuose... kolektyvistai daro... dvigubą klaidą. Jie nori sunaikinti kapitalistinę santvarką, ir kartu su tuo išsaugoja dvi institucijas, kurios sudaro tos santvarkos pagrindą: atstovaujамąjį valdymą ir samdomąjį darbą“ (žr. „Duonos iškovoјimas“, 148 psl.)... „Kolektyvizmas, kaip žinoma... išsaugoja. .. samdomąjį darbą. Tik tai... atstovaujamoji vyriausybė... stoja į savininko vietą. . .“ Šios vyriausybės atstovai „pasilieka sau teisę vartoti visų naudai antvertę, gaunamą iš gamybos. Be to, šioje sistemoje įvedamas skirtumas... tarp darbininko darbo ir ėjusio mokslus žmogaus darbo: juodadarbio darbas, kolektyvisto pažiūra, — **paprastas** darbas, tuo tarpu kai amatininkas, inžinierius, mokslininkas ir kt. dirba tai, ką Marksas vadina **sudėtingu** darbu, ir turi teisę į didesnę darbo užmokestį“ (ten pat, 52 psl.). Tuo būdu darbininkai gaus jiems būtinus produktus ne pagal savo reikmes, bet pagal „proporcingai suteiktas visuomenei paslaugas“ (žr. ten pat, 157 psl.).

Tą pat, tik su didesniu aplombu, kartoja ir Gruzijos anarchistai. Tarp jų ypač išsiskiria savo smarkavimu ponas Batonas. Jis rašo:

„Kas tai yra socialdemokratų kolektyvizmas? Kolektyvizmas, arba, tikriau sakant, valstybinis kapitalizmas, remiasi šiuo principu: kiekvienas turi dirbti tiek, kiek nori, arba tiek, kiek nustatys valstybė, atlyginimo pavidalu gaudamas savo darbo vertę prekėmis...“ Vadinasi, čia „reikalingas įstatymų leidžiamasis susirinkimas. .. reikalinga (taip pat) vykdomoji valdžia, t. y. ministrai, visokie administratoriai, žandarai ir šnipai, gal ir kariuomenė, jei bus per daug nepatenkintųjų“ (žr. „Nobati“ Nr. 5, 68—69 psl.).

Toks yra pirmasis ponų anarchistų „kaltinimas“ prieš socialdemokratiją.

* * *

Taigi, iš anarchistų samprotavimų išeina, kad: 1. Socialdemokratų nuomone, socialistinė visuomenė esanti negalima be vyriausybės, kuri, kaip vyriausiasis šeimininkas, samdysianti darbininkus ir būtinai turėdanti „ministrų... žandarų, šnipų“. 2. Socialistinėje visuomenėje, socialdemokratų nuomone, nebūsiąs panaikintas skirstymas į „juodąjį“ ir „baltąjį“ darbą, ten būsiąs atmestas principas: „kiekvienam pagal jo reikmes“ — ir būsiąs pripažįstamas kitas principas: „kiekvienam pagal jo nuopelnus“.

Šiais dviem punktais yra pagrįstas anarchistų „kaltinimas“ prieš socialdemokratiją.

Ar šis ponų anarchistų keliamas „kaltinimas“ turi kokį nors pagrindą?

Mes teigiame: visa, ką šiuo atveju sako anarchistai, yra arba minties skurdo rezultatas, arba negarbingas liežuvavimas.

Štai faktai.

Dar 1846 metais Karlas Marksas yra sakęs: „Darbininkų klasė vietoj senosios buržuazinės visuomenės sukurs, vystymosi eigoje, tokią **asociaciją**, kurioje

nebegalės būti klasių ir jų priešingumo; nebebus jau **jokios tikrosios** politinės valdžios..(žr. „Filosofijos skurdas“).

Praėjus metams, tą pačią mintį Marksas ir Engelsas išreiškė „Komunistų manifeste“ („Komunistų manifestas“, II skyrius).

1877 metais Engelsas rašė: „Pirmasis aktas, kuriuo valstybė pasirodys kaip tikras visos visuomenės atstovas, — gamybos priemonių pavertimas visuomenine nuosavybe, — bus paskutinis savarankiškas jos, kaip valstybės, veiksmas. Valstybinės valdžios kišimasis į visuomeninius santykius pamažu taps nebereikalingas ir pasibaigs pats savaime... Valstybė ne „panaikinama“, ji miršta“ („Anti-Diuringas“).

1884 metais tas pats Engelsas rašė: „Taigi, valstybė gyvuoja ne nuo amžių. Yra buvę visuomenių, kurios apsieidavo be jos, kurios nė nuovokos neturėjo apie valstybę... Tam tikroje ekonominio išsivystymo pakopoje, kuri būtinai buvo susijusi su visuomenės suskilimu į klases, valstybė... tapo būtinybe. Dabar mes sparčiais žingsniais artėjame į tokią gamybos išsivystymo pakopą, kurioje šitų klasių egzistavimas ne tik nustojo buvęs būtinybe, bet tampa tiesiogine gamybos kliūtimi. Klasės išnyks taip pat neišvengiamai, kaip neišvengiamai praeityje jos yra atsiradusios. **Išnykus klasėms, neišvengiamai išnyks ir valstybė.** Visuomenė, kuri naujoviškai organizuoja gamybą laisvos ir lygios gamintojų asociacijos pagrindu, visą valstybinę mašiną išsiųs tenai, kur jai bus tada tikroji vieta: į senienų muziejų, greta verpiamojo ratelio ir žalvarinio kirvio“ (žr. „Šeimos, privatinės nuosavybės ir valstybės kilmė“).

Tą pat Engelsas pakartoja 1891 metais (žr. Įvadą „Pilietiniam karui Prancūzijoje“).

Kaip matote, socialdemokratų nuomone, socialistinė visuomenė — tai tokia visuomenė, kurioje nebebus vietos vadinamajai valstybei, politinei valdžiai su jos ministrais, gubernatoriais, žandarais, policininkais ir kareiviais. Paskutinis valstybės egzistavimo etapas bus socialistinės revoliucijos laikotarpis, kai proletariatas paims į savo rankas valstybinę valdžią ir sukurs savąją vyriausybę (diktatūrą) galutinai sunaikinti buržuazijai. Bet kai buržuazija bus sunaikinta, kai bus sunaikintos klasės, kai įsitvirtins socializmas, tada nereiks jokios politinės valdžios, — ir vadinamoji valstybė nueis į istorijos sritį.

Kaip matote, nurodytasis anarchistų „kaltinimas“ yra liežuvavimas, neturintis jokio pagrindo.

Kai dėl „kaltinimo“ antrojo punkto, tai apie tai Karlas Marksas sako štai ką: „Aukštesniojoje komunistinės (t. y. socialistinės) visuomenės fazėje, po to, kai išnyks žmogų pavergias jo pajungimas darbo pasidalijimui; kai išnyks kartu su tuo protinio ir fizinio darbo priešingumas; kai darbas... pats taps pirmąja gyvenimo reikme; kai kartu su visapusišku individų išsivystymu išaugs ir gamybinės jėgos... tik tada tebus galima visiškai įveikti siaurą buržuazinės teisės akiratį, ir visuomenė galės savo vėliavoje įrašyti: **„Kiekvienas pagal sugebėjimus, kiekvienam pagal reikmes“**“ („Gotos programos kritika“).

Kaip matote, Markso nuomone, aukštesnioji komunistinės (t. y. socialistinės) visuomenės fazė yra tokia, santvarka, kurioje skirstymas į „juodąjį“ ir „baltąjį“ darbą ir prieštaravimas tarp protinio ir fizinio darbo yra visiškai pašalinti, darbas yra išlygintas ir visuomenėje viešpatauja tikrai komunistinis principas: iš kiekvieno

pagal jo sugebėjimus, kiekvienam pagal jo reikmes. Čia nebėra vietos samdomajam darbui.

Aišku, kad ir šis „kaltinimas“ neturi jokio pagrindo.

Viena iš dviejų: arba ponai anarchistai nėra matyti nėra matę aukščiau nurodytųjų Markso ir Engelso veikalų ir užsiiminėja „kritika“ iš to, ką nugirdo, arba jie yra susipažinę su nurodytaisiais Markso ir Engelso veikalais, bet aiškiai meluoja.

Toks yra pirmojo „kaltinimo“ likimas.

* * *

Antrasis anarchistų „kaltinimas“ yra tas, kad jie neigia socialdemokratijos **revoliucingumą**. Jūs — ne revoliucionieriai, jūs neigate prievartinę revoliuciją, jūs norite įvesti socializmą vien rinkimų biuleteniais, — sako mums ponai anarchistai.

Pasiklausykite:

„ ...Socialdemokratai... mėgsta deklamuoti tema „revoliucija“, „revoliucinė kova“, „kova su ginklu rankose“. .. Bet jeigu jūs, iš naivumo, paprašysite juos ginklo, jie iškilmingai paduos jums bilietėlį balsui rinkimuose paduoti...“ Jie įtikinėja, kad „vienintelė tikslinga taktika, deranti revoliucionieriams, — taikus ir legalus parlamentarizmas su ištikimybės priesaika kapitalizmui, nustatytajai valdžiai ir visai esamajai buržuazinei santvarkai“ (žr. rinkinį „Duona ir laisvė“, 21, 22—23 psl.).

Tą pat kalba Gruzijos anarchistai, suprantama, su dar didesniu aplombu. Imkite kad ir Bžtoną, kuris rašo: „Visa socialdemokratija... atvirai pareiškia, kad kova šautuvo ir ginklo pagalba esanti buržuazinis revoliucijos metodas ir kad tik rinkiminiais biuleteniais, tik visuotiniais rinkimais, partijos tegalinčios paimti valdžią ir paskui per parlamentinę daugumą ir įstatymų leidimą pertvarkyti visuomenę“ ? (žr. „Valstybinės valdžios paėmimas“, 3—4 psl.).

Taip kalba ponai anarchistai apie marksistus. Ar turi šis „kaltinimas“ kuri nors pagrindą? Mes pareiškiamo, kad anarchistai ir čia parodo savo nemokšišumą ir aistrą liežuvauti. Štai faktai.

Karlas Marksas ir Fridrichas Engelsas dar 1847 metų pabaigoje rašė:

„Komunistai laiko paniekos vertu dalyku slėpti savo pažiūras ir ketinimus. Jie atvirai pareiškia, kad **jų tikslai gali būti pasiekti tik jėga nuverčiant** visą esamąją visuomeninę santvarką. Tegul viešpataujančiosios klasės dreba prieš Komunistinę Revoliuciją. Proletarai neturi ko joje prarasti, išskyrus savo grandines. O laimės jie visą pasaulį. **Visų šalių proletarai, vienykitės!**“ (žr. „Komunistų partijos manifestas“. Kai kuriuose legaliuose leidiniuose vertime keletas žodžių praleista).

1850 metais, belaukiant naujo išstojimo Vokietijoje, Karlas Marksas rašė tuometiniams vokiečių draugams: „Ginklų ir šaudmenų jokių pretekstu jie neturi atiduoti. **darbininkai turi organizuotis kaip savarankė** proletarų gvardija, su vadu ir generaliniu štabu...“ Ir tai „turi turėti galvoje būsimojo sukilimo metu ir po jo“ (žr. „Kelno procesas“. Markso kreipimasis į komunistus).

1851—52 metais Karlas Marksas ir Fridrichas Engelsas rašė: „... Jei sukilimas pradėtas, reikia **veikti su didžiausiu ryžtingumu ir pereiti į puolimą**. Gynimasis yra bet kurio ginkluoto sukilimo mirtis... Reikia užklupti priešininką netikėtai, kol

jo kariuomenė dar tebėra išsklaidyta; reikia kasdien siekti naujų, kad ir nedidelių, laimėjimų... reikia priversti priešą trauktis pirma, negu jis galėjo sutelkti prieš tave savo kariuomenę. Žodžiu sakant, veik pagal didžiausio iš žinomų ligi šiol revoliucinės taktikos meistrų, Dantono, žodžius: drąsumas, drąsumas ir dar kartą drąsumas“ („Revoliucija ir kontrrevoliucija Vokietijoje“).

Mes manome, kad čia kalbama ne vien apie „rinkimų biuletenius“.

Pagaliau, prisiminkite Paryžiaus Komunos istoriją, prisiminkite, kaip taikiai veikė Komuna, kai ji, pasitenkinusi pergale Paryžiuje, atsisakė pulti Versalį, tą kontrrevoliucijos lizdą. Kaip jūs manote: ką sakė tuomet Marksas? Ar jis kvietė paryžiečius į rinkimus? Ar jis pritarė Paryžiaus darbininkų nerūpestingumui (visas Paryžius buvo darbininkų rankose), ar jis pritarė jų kilniaširdiškam elgesiui su nugalėtais versaliečiais? Pasiklauskite Markso:

„Koks tų paryžiečių lankstumas, kokia istorinė iniciatyva, koks sugebėjimas aukotis! Po šešis mėnesius trukusio badavimo... jie sukyla po prūsų durtuvais... Istorija dar nežino panašaus didvyriškumo pavyzdžio! Jei jie pasirodys esą nugalėti, kaltas bus ne kas kitas, kaip tik jų „kilniaširdiškumas“. **Reikėjo tučtuojau pulti Versalį**, kai tik Vinua, o paskui jį ir reakcinė Paryžiaus Nacionalinės gvardijos dalis pabėgo iš Paryžiaus. Momentas buvo praleistas iš sąžiningumo. Nenorėjopradėti pilietinio karo, tarsi pasibaisėtinas išsigimėlis Tjeras jau nebūtų jo pradėjęs savo mėginimu nuginkluoti Paryžių!“ („Laiškai Kugelmannui“).

Taip galvojo ir veikė Karlas Marksas ir Fridrichas Engelsas.

Taip galvoja ir veikia socialdemokratai.

O anarchistai vis tebetegia Marksa ir Engelsą bei jų pasekėjus tedomina vien rinkimų biuleteniai, — jie nepripažįsta prievartinių revoliucinių veiksmų!

Kaip matote, šis „kaltinimas“ taip pat yra šmeižtas, parodąs anarchistų nenusimanymą apie marksizmo esmę.

Toks yra antrojo „kaltinimo“ likimas.

* * *

Trečiasis anarchistų „kaltinimas“ yra tas, kad jie neigia liaudišką socialdemokratijos pobūdį, socialdemokratų vaizduoja biurokratais ir teigia, kad socialdemokratinis proletariato diktatūros planas esąs revoliucijai mirtis, ir kadangi socialdemokratai yra už tokią diktatūrą, jie tikrovėje nori įvesti ne proletariato diktatūrą, o savo diktatūrą prieš proletariatą.

Pasiklauskite p. Kropotkino:

„Mes, anarchistai, esame paskelbę diktatūrai galutinį nuosprendį... Mes žinome, jog kiekviena diktatūra, kad ir kažin kokie dori būtų jos ketinimai, veda į revoliucijos mirtį. Mes žinome... kad diktatūros idėja yra ne kas kita, kaip pragaištingas produktas vyriausybės fetišizmo, kuris... visados siekdavo įamžinti vergovę“ (žr. Kropotkinas, „Maištininko kalbos“, 131 psl.). Socialdemokratai pripažįsta ne vien revoliucinę diktatūrą, bet jie yra „diktatūros prieš proletariatą šalininkai... Darbininkai jiems tiek tėra įdomūs, kiek jie yra drausminga armija jų rankose... Socialdemokratija stengiasi, per proletariatą, paimti į savo rankas valstybinę mašiną“ (žr. „Duona ir laisvė“, 62, 63 psl.).

Tą pat kalba Gruzijos anarchistai:

„Proletariato diktatūra tiesiogine prasme yra visiškai negalima, nes diktatūros šalininkai yra valstybininkai ir jų diktatūra bus ne laisva viso proletariato veikla, o nustatymas visuomenės priešakyje tos pačios atstovaujamosios valdžios, kuri ir dabar yra“ (žr. Batonas, „Valstybinės valdžios paėmimas“, 45 psl.). Socialdemokratai yra už diktatūrą ne tam, kad padėtų proletariato išsivadavimui, o tam, kad „**savo viešpatavimu įvestų naują vergovę**“ (žr. „Nobati“ Nr. 1, 5 psl. Batonas).

Toks yra trečiasis ponų anarchistų „kaltinimas“.

Nereikia daug triūso demaskuoti šiam eiliniam anarchistų šmeižtui, kuris yra skirtas skaitytojui apgauti.

Nesiimsime čia nagrinėti didžiai klaidingos Kropotkino pažiūros, pagal kurią visokia diktatūra esanti mirtis revoliucijai. Apie tai pakalbėsime paskiau, kai nagrinėsime anarchistų taktiką. Dabar tenorime paliesti tik patį „kaltinimą“.

Dar 1847 metų pabaigoje Karlas Marksas ir Fridrichas Engelsas kalbėjo, jog socializmui įvesti proletariatas turi išsikovoti politinę diktatūrą, kad šios diktatūros pagalba atremtų kontrrevoliucines buržuazijos atakas ir atimtų iš jos gamybos priemones, jog ši diktatūra turi būti ne kelių asmenų diktatūra, o viso proletariato, kaip klasės, diktatūra:

„Proletariatas panaudos savo politinį viešpatavimą visam kapitalui iš buržuazijos žingsnis po žingsnio išplėsti, visiems gamybos įrankiams centralizuoti... suorganizuoto, kaip viešpataujančioji klasė, proletariato rankose...“ (žr. „Komunistų manifestas“).

Tai yra — proletariato diktatūra bus visos proletariato klasės diktatūra prieš buržuaziją, o ne kelių asmenų viešpatavimas ant proletariato.

Toliau jie kartoja tą pačią mintį beveik visuose savo veikaluose, kaip, pavyzdžiui, „Luji Bonaparto briumero aštuonioliktojoje“, „Klasių kovoje Prancūzijoje“, „Pilietiniame kare Prancūzijoje“, „Revoliucijoje ir kontrrevoliucijoje Vokietijoje“, „Anti-Diuringe“ ir kituose savo kūriniuose.

Bet tai ne viskas. Norint išaiškinti, kaip Marksas ir Engelsas suprato proletariato diktatūrą, norint išaiškinti, kiek įgyvendinama jie laikė šią diktatūrą, visam tam labai įdomu žinoti jų pažiūrą į Paryžiaus Komuną. Reikalas tas, kad proletariato diktatūra sutinka priekaištų ne vien tarp anarchistų, bet ir tarp smulkiųjų miesto buržua, jų tarpe visokių mėsininkų ir smuklininkų — tarp visų jų, kuriuos Marksas ir Engelsas vadindavo filisteriais. Štai ką sako Engelsas apie proletariato diktatūrą, kreipdamasis į tokius filisterius:

„Pastaruoju metu Vokietijos filisteris vėl pradeda jausti išganingąjį siaubą, ištarus žodžius: proletariato **diktatūra**. Ar norite žinoti, gerbiamieji ponai, kas tai yra ši diktatūra? Pažiūrėkite į Paryžiaus Komuną. Tai buvo proletariato diktatūra“ (žr. „Pilietinis karas Prancūzijoje“. Engelsono įvadas)⁹⁷.

Kaip matote, Engelsas proletariato diktatūrą vaizdavosi Paryžiaus Komunos pavidalu.

Aišku, kad kiekvienas, kas nori sužinoti, kas tai yra marksistų supratimu proletariato diktatūra, tas turi susipažinti su Paryžiaus Komuna. Kreipkimės ir mes į Paryžiaus Komuną. Jei pasirodys, kad Paryžiaus Komuna iš tikrųjų buvo atskirų asmenų diktatūra prieš proletariatą, — tada šalin marksizmą, šalin proletariato diktatūrą! Bet jeigu pamatysime, kad Paryžiaus Komuna iš tikrųjų buvo proletariato diktatūra prieš buržuaziją, — tada... tada kuo nuoširdžiausiai

pasijuoksime iš anarchistinių šmeižikų, kuriems kovoje su marksistais nebelieka nieko bedaryti, kaip tik prasimanyti šmeižtų.

Paryžiaus Komunos istorija turi du laikotarpius: pirmasis laikotarpis, kai Paryžiaus reikalams vadovavo garsusis „Centro komitetas“, ir antrasis laikotarpis, kai, pasibaigus „Centro komiteto“ įgaliojimams, vadovavimas reikalams buvo perduotas ką tik išrinktai Komunai. Kas buvo „Centro komitetas“, iš ko jis susidėjo? Prieš mus guli Artūro Arnu „Paryžiaus Komunos liaudies istorija“, kuri, Arnu žodžiais, trumpai atsako į šį klausimą. Kova dar tik prasidėjo, kai apie 300 000 Paryžiaus darbininkų, susiorganizavę į kuopas ir batalionus, išrinko iš savo tarpo delegatus. Taip buvo sudarytas „Centro komitetas“.

„Visi šie piliečiai („Centro komiteto“ nariai), išrinkti daliniais savo kuopų ar batalionų rinkimais, — sako Arnu, — tebuvo žinomi tik toms nedidelėms grupėms, kurių jie buvo delegatai. Kas tai per žmonės, kokie jie ir ką jie nori daryti?“ Tai buvo „anoniminė vyriausybė, susidedanti beveik išimtinai iš paprastųjų darbininkų ir smulkiųjų tarnautojų, kurių trys ketvirtadaliai vardų nebuvo žinomi už jų gatvės ar kontoros ribų... Tradicija buvo sulaužyta. Pasaulyje įvyko kažkas netikėta. Ten nebuvo nė vieno valdančiųjų klasių nario. Įsiliepsnojo revoliucija, kuri nebuvo atstovaujama nei advokato, nei deputato, nei žurnalisto, nei generolo. Jų vietoje rūdakasys iš Krezo, knygrišys, virėjas ir t. t.“ (žr. „Paryžiaus Komunos liaudies istorija“, 107 psl.).

Artūras Arnu rašo toliau:

„Mes, — pareikšdavo „Centro komiteto“ nariai, — esame nežinomi organai, paklusnus įrankis atakuotosios liaudies rankose... Mes... liaudies valios tarnai, mes esame čia, kad būtume jos ažiūras, kad suteiktume jai triumfą. Liaudis nori Komunos, ir mes liksime, kad pradėtume Komunos rinkimus. Nei daugiau, nei mažiau. Šie diktatoriai nepakildavo aukščiau ir nenusileisdavo žemiau minios. Buvo jaučiama, kad jie gyvena su ja, joje, per ją, kad jie tariasi su ja kas sekundė, kad jie klauso ir atpasakoja tai, ką girdi, stengdamiesi tiksliai suglausta forma... atpasakoti trijų šimtų tūkstančių žmonių nuomones“ (žr. ten pat, 109 psl.).

Taip elgėsi Paryžiaus Komuna pirmuoju savo gyvavimo laikotarpiu.

Tokia buvo Paryžiaus Komuna.

Tokia yra proletariato diktatūra.

Pereikime dabar prie antrojo Komunos laikotarpio, kai „Centro komiteto“ vietoje veikė Komuna. Kalbėdamas apie tuos du laikotarpius, trukusius du mėnesius, Arnu entuziastiškai sušunka, kad tai buvo tikroji liaudies diktatūra. Pasiklausykite:

„Didingas reginys, kurį teikė šitoji liaudis per du mėnesius, suteikia mums jėgos ir vilties... žiūrėti į akis ateičiai. Per šiuos du mėnesius Paryžiuje buvo tikroji diktatūra, pilniausia ir neginčijamiausia, diktatūra ne vieno žmogaus, bet visos liaudies, — vienintelio padėties šeimininko... Ši diktatūra truko ilgiau kaip du mėnesius be pertraukos, nuo kovo 18 dienos ligi gegužės 22 dienos (1871 m.)...“ Pati „... Komuna tebuvo tiksliai moralinė valdžia ir neturėjo kitos materialinės jėgos, kaip tik visuotini... piliečių pritarimą, **liaudis buvo valdovas**, vienintelis valdovas, pati sukūrė savo policiją ir magistratūrą...“ (žr. ten pat, 242, 244 psl.).

Šitaip Paryžiaus Komuną apibūdina Komunos narys, aktyvus jos durtuvų kautynių dalyvis, Artūras Arnu.

Taip pat apibūdina Paryžiaus Komuną kitas jos narys ir toks pat aktyvus jos dalyvis, Lisagarė (žr. jo knyga „Paryžiaus Komunos istorija“).

Liaudis, kaip „vienintelis valdovas“, „ne vieno žmogaus, bet visos liaudies diktatūra“ — štai kas buvo Paryžiaus Komuna.

„Pažiūrėkite į Paryžiaus Komuną. Tai buvo proletariato diktatūra“, — sušunka Engelsas filisterių žiniai.

Štai, pasirodo, kas yra proletariato diktatūra Markso ir Engeldo supratimu.

Kaip matote, ponai anarchistai yra tiek pat susipažinę su proletariato diktatūra, su Paryžiaus Komuna, su marksizmu, kuri nuolat jie „kritikuoja“, kiek mes su jumis, skaitytojai, — su kiniečių raštu.

Aišku, kad diktatūra būva dvejopos rūšies. Būva mažumos diktatūra, nedidelės grupės diktatūra, Trepovų ir Ignatjevų diktatūra, nukreipta prieš liaudį. Tokios diktatūros priešakyje paprastai yra kamarilė, daranti slaptus sprendimus ir užveržianti liaudies daugumai kilpą ant kaklo.

Marksistai yra tokios diktatūros priešai, ir jie kovoja prieš tokią diktatūrą žymiai atkakliau ir su didesniu pasiaukojimu, negu mūsų reksmingieji anarchistai.

Yra ir kitos rūšies diktatūra, proletarinės daugumos diktatūra, masės diktatūra, nukreipta prieš buržuaziją, prieš mažumą. Čia diktatūros priešakyje yra masė, čia nebėra vietos nei kamarilei, nei slaptiesiems sprendimams, čia viskas daroma atvirai, gatvėje, mitinguose, — ir tai dėl to, kad tatai yra gatvės, masės diktatūra, nukreipta prieš visokius engėjus.

Tokią diktatūrą marksistai remia „abiem rankomis“, — ir tai dėl to, kad tokia diktatūra yra didinga didžiosios socialistinės revoliucijos pradžia.

Ponai anarchistai supainiojo šias dvi savitarpyje viena antrą neigiančias diktatūras ir kaip tik dėl to atsidūrė juokingoje padėtyje: jie kovoja ne su marksizmu, o su savo pačių fantazija, jie grumiasi ne su Marksu ir Engeldu, o su vėjo malūnais, kaip tatai yra daręs savo laiku garbingo atminimo Don Kichotas... Toks yra trečiojo „kaltinimo“ likimas.

(Bus daugiau.)²

---

² Tęsinys spaudoje nebepasirodė, nes 1907 metų viduryje Stalinas buvo partijos Centro Komiteto perkeltas dirbti partinio darbo į Baku, kur jis, praėjus keliems mėnesiams, buvo suimtas, o kūrinių „Anarchizmas ar socializmas?“ paskutinių skyrių užrašai nusimetė kratos metu.